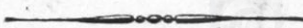

Τὸ βιβλίον τῆς Ἀρχῆς τῆς ἐκκλησίας τοῦ
κυρίου Σταυραίου Ἀρχιεπίσκοπου
ΠΕΡΙ

ΤΩΝ ΑΝΑΞΤΕΝΑΡΙΩΝ 291

3692

ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΤΙΝΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΝ ΕΘΙΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΕΩΝ.

Ἰπδ

~~15204~~

Α. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΟΥ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.
ΤΥΠΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΣΤΕΡΟΣ.

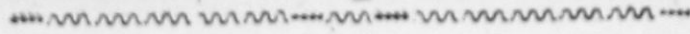
1873.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

[2]

SISMANOGLIO
MEGARO

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΩΝ

ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΤΙΝΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΝ ΕΘΙΜΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΤΕΩΝ.

Παναγιώτατε Δέσποτα,

καὶ σεβασμία καὶ φιλόμνος Ὁμήγερι!

Α'. Προοίμιον.

§. 1. Τῷ ἀπὸ τίνος χρόνου ἐπικρατήσαντι ἔθνη τῆς σχολῆς ἐπόμενος καὶ τοῖς ὀρισμοῖς τῆς διουθύνσεως περὶ ἡμῶν, περὶ Ἀναστεναρίων νὰ εἶπω ἐπεχείρησα· τοῦτο μὲν, διότι τὸ πρῶμα, πρὸς τοὺς θεομῶς τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας ἀπῆδον, συντόνου χρεῖζει ἐπιμελείας καὶ ἐνεργείας, ἵνα μὴ τὰ τέκνα αὐτῆς ἐν βαθεῖ σκότει καὶ πλάνῃ διασκορπιῶνται· τοῦτο δὲ, ἵνα καὶ ἐκ τῶν παραδόσεων ἐθίμων τῶν ἐν γωνίᾳ τινὶ τῆς Θράκης μέχρι τοῦδε διατηρουμένων, οἱ τῶν τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης σοφῶν νοθεῖαν ἡμῶν καταγνόντες καὶ τὴν ἐκ τῶν ἀργαίων Ἑλλήνων καταγωγὴν κίβδηλον κηρύξαντες, κατεδάλοι γίνωνται ὅτι ἀγνοίαν τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου ἐρήσαν ὀρλισκάνοντες· διότι οἱ νῦν ἑκάσταχῃ Ἕλληνες, καίτοι διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγενεσίης τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἔκαλοι ἀπεξεδύθησαν, ὅμως μὲν τοι ὁ ἔθνος, ὃ τῶν γυναικῶν μάλιστα, πολλὰ μὲν τῆδε κάκειος τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας ἀρχαῖα ἔθμα διεφύλαξεν, ἐστὶ δ' ὅπου καὶ τὰς ἀργαίας τελετὰς ἐπὶ τὸ χριστιανικώτερον μετέβαλε καὶ τὰς τῆς Ἑλληνικῆς πολυθείας πομπὰς καὶ τὰς θυσίας καὶ τοὺς χοροὺς εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν εἰσήγαγε· καὶ ἡ πρὸς τὰ πανάρχαια ἔθνη ἀφοσίωσις, τῆς ἐπιμέμου σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας τῶν ἀείποτε λειτουργιῶν τῆς Ἐκκλησίας κα-

τίσχυεν, ὡς, τοῦ λόγου προϊόντος, κατάδ' ἄλλον γενήσεται· τούτων τίνων ἕνεκα περὶ Ἀναστεναρίων ὁ λόγος ἔσεται.

Β'. Περιγραφή τῆς χώρας.

§. 2. Παρὰ τὴν Θρακικὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου Πόντου, αἱ Ἕλληνίδες πόλεις Μῆδεια, Ἀγαθούπολις, Βασιλικός, Σωζούπολις, Ἀγχιάλος, Πύργος καὶ Μεσημβρία περιίστανται, χορόν τινα ἔρρυθμον πρὸς τὸν φλοίσβον τῶν κυμάτων τοῦ Πόντου συγκροτούσαι. Μεσογειότερον δὲ τῆς Ἀγαθουπόλεως, βαθεῖα καὶ μακρὰ καὶ γλοερὰ κοιλάς ἀναπέπταται, ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὑφ' ὑψηλῶν ὄρεων περιπεφραγμένη. Ποταμοὶ δὲ δύο ἀπὸ τῶν ἐκατέρωθεν ὑπωρείων καταβρέοντες, τὴν κοιλάδα ποτίζουσι, καὶ μεσοποταμίαν τερπνὴν ἀποτελοῦντες, εἰς τὴν Εὐξείνου Πόντον ἐκβάλλουσιν, ὁ μὲν εἰς τὸ παράλιον χωρίον Ῥέσσι, ἐξ οὗ καὶ ἐπικένληται, ὁ δ' εἰς τὸ Γαλαζάκι, νοτιώτερον, πλησίον τῆς Ἀγαθουπόλεως. Χωρία δὲ παραποτάμια καὶ ἐν ταῖς ὑπωρείαις διεσπαρμένα εἰσι, μικρὸν ἀλλήλων ἀπέχοντα, ὧν οἱ κάτοικοι, οἱ μὲν ἐκ τῆς γεωργίας, οἱ δὲ ἐκ τῆς κτηνοτροφίας, οἱ δὲ πλεῖστοι ἐκ τῆς ξυλείας τὸν βίον πορίζονται· ὀλίγοι δὲ τινες ἀνθρακεῖς εἰσι. Διὰ δὲ τὸ πανταχόθεν ἀπόκλειστον τῆς χώρας, ἢ μετὰ τῶν πέριξ ἐπιμίζια δύσκολος καὶ ἐκ τούτου Τυφλὴ Ἐπαρχία ἐπικέκληται (Κιβόρ Κα).

§. 3. Ἡ δὲ φύσις ἐνταῦθα τὸ μὲν ἔαρ προσμειδίᾳ ἰλαρὰ καὶ ἡλιόσση κατάσκια, δένδρα οὐρανομήκη, πηγαὶ κρυστάλλινοι, χλοοειδέα, λῆια κυματίζοντα, ποταμοὶ ἡρέμα τὰ διαυγῆ αὐτῶν ρέθρα κυλιόντες καὶ ποικιλανθῆς πέπλος τὴν κοιλάδα κατακοσμῶν ἅπασαν· ἔνθα, πῆ μὲν ποιμνίων οἱ ἄρνες χαριεστάτα πρὸς τὸν αὐλὸν τῶν ποιμένων καὶ τὴν μελωδίαν τῶν κωδῶνων τῶν ἑαυτῶν μητέρων περιπηδῶσι· πῆ δὲ οἱ μόσχοι τῆς ἀγέλης περὶ τὴν ἡμερον στοργὴν καὶ ἀφέλειαν τῶν ἀγελάδων τοὺς χαριεστάτους δρόμους περιτρέχουσι παίζοντες· πῆ δὲ πῶλοι βαθυχαῖται καὶ ἀγέρωχοι εὐάρεστον τῆ ἀκοῇ χρεμετίζουσι καὶ ὥσπερ σταδιοδρόμοι τινὲς ἐπιχαρίτως τὴν πεδιάδα διατρέχουσι. Τὸν δὲ χειμῶνα τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως λίαν μεγαλοπρεπὲς ἀναπτύσσεται· ὄρη χιονοσκεπῆ καὶ ὑψικάρνα, ὥσπερ πολλοὶ τινες καὶ σοβαροὶ γέροντες, περικάθηνται· ἀνεμοὶ ἀγρίως μυκώμενοι, χειμῶν βαρὺς καὶ παγετώδης, σινδῶν κατὰλευκος τὸ πᾶν ἐπικαλύπτουσα καὶ ποταμοὶ θολοὶ, ὄρητικοὶ καὶ μετὰ πατάγου κατερχόμενοι· τοῖς δ' εἰς τὴν παραλίαν καταβαίνουνσι θάλασσα ἀγρία καὶ ἠχέσσα, μανιωδῶς κατὰ τῶν βράχων τὰ ὥσπερ τινὰ ὄρη ἀνυψούμενα κύματα συντρίβουσα. Τὸ δ' ἐκπληκτικὸν τοῦτο τῆς φύσεως θέαμα τὴν φαντασίαν τῶν κατοίκων καταπλήττει, καὶ ἐν τῇ ἐκπλήξει

καὶ ἐκστάσει τῆς ψυχῆς αὐτῶν, οἰστροπληγες γινόμενοι, τὰ τε οὐχ ὄρατὰ ὄρωσι καὶ τὰ οὐκ ἀκουστὰ ἀκούουσι καὶ τὸ νευρικὸν αὐτῶν σύστημα συνταράσσεται καὶ ἄναστενάρια γίνονται.

§. 4. Τὸ δὲ διὰ τε τὸ πενιχρὸν τοῦ πόρου καὶ τὰ ἀπόκεντρον τοῦ τόπου ἐπικρατοῦν βαθύ σκοτός τῆς παχυλωτάτης ἀμαθείας θαυμασίως εἰς τὴν μέχρι τοῦδε διατήρησιν πολλῶν ἐθίμων τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας συνετέλεσε, καὶ δὴ καὶ τῆς τελετῆς τῶν ὀργίων τοῦ Διούσου, ἐκχριστιανισθεῖσης μὲν καὶ ἀλλοίαν τινὰ μορφήν λαβούσης, φύσιν δὲ τὴν αὐτὴν διαφυλαξάσης, ὡς ἐκ τῶν ἐπομένων κατάδηλον γενήσεται.

§. 5. Ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν Ρέσβι καὶ Βελέκα, πλησίον τῆς Ἀγαθουπόλεως, τὰ χωρία Ρέσβι καὶ Γαλαζάκι κεῖνται, ὀλίγον ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχοντα· καὶ τὸ μὲν περὶ τὰς ἐξήκοντα, τὸ δὲ περὶ τὰς εἰκοσιν οἰκίας περιέχοντα. Τούτων δὲ δυτικώτερον, ἐπὶ τριῶν λόφων, ἀποτελούντων τρίγωνον, ἐπικάθηται τὸ Προδίβον ἢ Προδίλαβον, οἰκίας περιέχον περὶ τὸς ἑκατὸν καὶ εἰκοσι καὶ δύο ὥρας ἀπέχον τῆς Ἀγαθουπόλεως· μίαν δὲ καὶ ἡμίσειαν ὥραν περιίπου δυτικώτερον τούτου, τὸ Κωστί, χωρίον παραποτάμιον καὶ ἐξ ἑκατῶν καὶ ὀγδοήκοντα οἰκιῶν συνιστάμενον· πρὸς μεσημβρίαν δὲ τούτου δύο ὥρας μακρὰν, τὸ Πυργόπλον (Μικρὸς Πύργος). Ἐν ἅπασι δὲ τοῖς χωρίοις τούτοις τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν λαλοῦσι, κατ' ἰδιάζουσαν προφορὰν, ἐν παρατεταμένη φωνῇ, καὶ πλείστας ἀρχαιότατας λέξεις διασώζουσιν· οἶον, ἐγέρθηκα, χεῖμαρρῶς, κῆπος, ρυάκι, παστός, πεδιάδα κτλ. Βορειότερον δὲ τοῦ Κωστί μίαν ὥραν, κεῖται τὸ Βούργαρι, χωρίον Βουλγαρικόν, ἐξ ἑκατῶν καὶ εἰκοσιν οἰκιῶν συνιστάμενον· τούτου δὲ μίαν ὥραν δυτικώτερον, κεῖται τὸ Μούρτσσοβον, οἰκίας περιέχον ὀγδοήκοντα· καὶ τούτου μίαν ὥραν μεσημβρινωτέρων, ἐπὶ λόφου κεῖται τὸ Γραμματικόβον, Βουλγαρικόν ὡσαύτως· χωρίον, ἐξ οἰκιῶν ἑκατὸν καὶ πενήκοντα συνιστάμενον. Ἐν δὲ τοῖς τρισὶ τούτοις χωρίοις ἡ Βουλγαρικὴ γλῶσσα λαλεῖται καὶ ἐκ τῶν γειτόνων μόνον αἱ Ἑλληνικαὶ προλήψεις μετεδόθησαν, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ γλῶσσα, διότι οὐδενὶ οὐδέποτε ἡ ἐξελληνισίς τούτων ἐπῆλθεν, ἅτε τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου μεταδιδούσης καὶ πόρρω τοῦ κοσμικοῦ σκοποῦ ἐπιδιώκοντος φυλετισμοῦ ἀπεχούσης.

§. 6. Τούτων τοίνυν τῶν χωρίων, τὸ μὲν Κωστί, Βούργαρι, Μούρτσσοβον, Ρέσβι καὶ Πυργόπλον, τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον ἐορτάζουσι· καὶ ἐν τῇ μνήμῃ τούτου τελοῦσι τὰ ὄργια· τὸ δὲ Προδίλαβον, Γαλαζάκι καὶ Μούρτσσοβον, τὸν ἅγιον Παντελεῖμονα, τὸ δὲ Βούργαρι καὶ τὸν προσηπτικὸν Ἡλίαν. Πλὴν δὲ τῶν ἐπιστήμως καὶ λαμπρῶς ἐορταζομένων εορτῶν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος καὶ τοῦ προσηπτικοῦ Ἡλίου

ἐορτάζουσιν ἐν Ουσιαίς καὶ τὸ γενέσθαι τῆς Θεοτόκου, τῇ ὁγδόῃ Σεπτεμβρίου, καὶ τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, κατὰ τὴν ὁγδόην καὶ δεκάτην Ἰανουαρίου, καὶ τοῦ Προδρόμου τὸ γενέσθαι, κατὰ τὴν εἰκοστὴν τετάρτην Ἰουνίου, ἀλλ' ἄνευ πομπῆς καὶ παρατάξεως.

§. 7. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ χωρία ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Σαζουαγαθουπόλεως, πλὴν τοῦ Πυργόπλου, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Βιζύης ὑπαγομένου. Ἐορτάζεται δ' ὁ ἅγιος Κωνσταντῖνος καὶ ἐν ἄλλοις τισὶν Ἑλληνικοῖς χωρίοις τῆς ἐπαρχίας Βιζύης, οἷον ἐν Σοργάς (α), ἁγίῳ Ἰωάννῃ, Ματσουρᾷ, Πλέτσα, ἁγίῳ Στεφάνῳ, Πιναλᾷ καὶ ἁγίῳ Γεωργίῳ καὶ ἐν Ἀφκαρίου δὲ καὶ ἄλλοθι τοῦ τῆς ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως. Πολλὰ δὲ τῶν τούτοις γειτνιαζόντων χωρίων, οἷον τὸ Κάλασον, Ζάβουρνον, ἡ Δίβιτσα, ὁ Βασιλικὸς καὶ ἡ Ἀγαθούπολις, οὐ μόνον τῶν ὀργίων ἀπέχουσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν τελούντων αὐτὰ ὡς μωρῶν καὶ αἰρετικῶν κατατρονοῦσιν.

Γ'. Προεόρτια τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου.

§. 8. Ἡ δὲ ἐορτὴ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ ἄλλοθι μὲν λαμπρῶς ἐορτάζεται, μαλιστα δ' ἐν Κωστί, τῷ φερωνύμῳ τοῦ ἁγίου χωρίῳ· αἱ αὐταὶ δὲ τελεταὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις χωρίοις συνηθίζονται· τῆς δὲ ἐορτῆς ἀρχονται οὕτω. Τῇ δευτέρᾳ Μαΐου, περὶ τὸ δειλινόν, αἱ γυναῖκες καὶ αἱ παρθέναι, καθαρὰ ἐνδεδυμέναι, λαβοῦσαι τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ἐξέρχονται μετὰ θυμιαμάτων καὶ λαμπάδων εἰς τὸ τοῦ χωρίου ἁγίασμα, περιπεφραγμένον καὶ ὑψηλοῖς δένδροις κατάσκιον, ἐνθα καὶ περίπτερον ἑκοδόμηται. Ἀπὸ δὲ τῶν χόρτων καὶ τῆς ἄμμου αὐτὸ καθαρῖσαι καὶ τὴν φράκτῃν ἐπιδιορθώσασαι, τὰς λαμπάδας ἀνάπτουσι, θυμῶσι, νίπτονται καὶ χρήματά τινα ἐν τῇ ἱερᾷ πηγῇ ρίπτουσιν· ἔπειτα δὲ χορὴν συγκροτήσασαι καὶ τοῖς συνήθεσιν ἄτμασι χορεύσασαι, ἐν πομπῇ οἴκαδε ἐπιστρέφουσιν· ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς ἡμέρας μέχρι τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου, ὁ χορὸς καθ' ἑκάστην ἐξακολουθεῖ πρὸς ἐσπέραν.

(α) Ὁργάς Ἰτωσ, καὶ Σοργάς ἐκ τοῦ εἰς τὰς Ὁργάς προῆλθαι ἴσως.

Δ'. Ἡ ἐν τῇ φάραγγι Βλαχόδω πνήγουρις.

§. 9. Τῇ δὲ πρὸ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου κυριακῇ, κοινῇ τελεῖται ἑορτὴ ὑφ' ἀπάντων τῶν περιουκούντων ἐν τινὶ φάραγγι, καλουμένη Βλαχόδω, κατὰ τὴν περιοχὴν τὴν Τριπύρι ἐπιλεγομένην. Ἐκεῖ δ' ἐκ τῆς αὐτῆς πέτρας ἰεραὶ πηγαὶ τὰ διαυγῆ καὶ κρυσταλλώδη αὐτῶν νάματα ἀναβλύζουσιν, ἐκάστη εἰς ἑκάστον τῶν χωρίων ἀνήκουσαι. Πλησίον δὲ νάπη μικρὰ, χλοερὰ καὶ σύνδενδρος. Ἐκεῖτε τρῖνον ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει ἀπέρχονται προπαιρουμένων ἀνδρῶν θυμιατήρια κρατούντων καὶ μετ' εὐλαθείας θυμιῶντων τὰ Ἀναστενάρια, τὰς χορευούσας εἰκόνας φέροντα καὶ ἐν σεμνότητι ἀκολουθοῦντα, τῆς μουσικῆς παιανίζουσης· κατόπιν δ' αἱ εὐλαβεῖς οἰκογένειαι, φέρουσαι ἑκάστη ἄρνιον πρὸς θυσίαν, καὶ πρὸς εὐωχίαν τὰ δῶρα τοῦ Βάκχου καὶ τῆς Δήμητρος. Οὕτω δὲ ἡ πομπὴ τὸν ποταμὸν Βιλέκων διὰ μονοξύλων παραλλήλων γεφυρῶν διαβάσα, εἰς τὸν ἱερὸν τόπον ἀφικνεῖται· τὰ δὲ τέως κεκλεισμένα ἀγιάσματα ἀνοίξαντες, καθαρῶζουσι· καὶ οἱ μὲν ἱερεῖς, ἕκαστος ἐν τῇ ἱερᾷ πηγῇ τοῦ ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ δικαιοδοσίαν χωρίου, τὸν ἁγιασμὸν ψάλλουσιν· Ἀναστενάρης δὲ μετ' εὐλαθείας περιστάμενος, ἀντλεῖ τὸ πρὸς τὸ νύψασθαι καὶ τὴν πόσιν ἀγίασμα τῶς προσερχομένοις, οἵτινες λαμπάδας καὶ θυμιάματα καὶ χρήματα προσφέρουσιν.

§. 10. Ἐν δὲ τῇ νάπη περίπτερον, ἢ μᾶλλον, παράπηγμα ἐκάστου χωρίου ὑκαδόμηται, ἐν οἷς τὰς εἰκόνας ἑκαστοειναποθετοῦσι καὶ Ἀναστενάρια πλησίον τούτων ἴστανται· οἱ δ' εὐλαβεῖς προσερχόμενοι, προσκυνοῦσι, λαμπάδας ἀνάπτοντες καὶ θυμιάματα προσφέροντες· πολλοὶ δὲ καὶ ἐξομολογοῦνται τοῖς παρεϊτώσιν Ἀναστεναρίοις τὰ ἑαυτῶν παραπτώματα, ἄρσιν παρ' αὐτῶν ἐξαιτούμενοι· οἱ δὲ μυστικῶς καὶ πρὸς τὸ οὐ· αὐτοῖς νοθετοῦσι τὰ δέοντα, τὸν ἐξίλασμον δὲ ὑποσχέσασιν· θυσίων καὶ χρηματικῶν δωρεῶν δωρούμενοι· καπνὸς δ' εὐώδης τῶν θυμιαμάτων, ὡς νεφρὸς, εἰς οὐρανὸν ἀναβαίνει· τὸ δὲ πλῆθος ἐπὶ τῆς χλόης καὶ ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν δένδρων καθήμενοι, διὰ τοῦ οἰνοπνεύματος τὴν πρὸς εὐωχίαν ὄρεξιν προμηθεύονται· νεανία δ' ἀνθηροὶ περὶ τοῦ ὄρελου· τὰ ἀνία ὑπὸ τῶν ἱερέων εὐλογηθέντα, ἐπὶ τῆς ἀνθηρακῆς περιστρέφουσιν· ἡ δὲ κνίσσα τὰς ρίνας τῶν πανηγυριζόντων καταθέλγει καὶ αὐτοὺς τοῦ Ὀλυμπίου θεοῦ ἐκεῖσε καταβιβάζει. Ἐπειδὴν δ' ἐψηθῶσιν αἱ θυσίαι, ὁ ἱερεὺς, ὡς ποτ' οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης, τὴν πλάτην ἀντὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τὸ δέριμα εἰς ἀντιμυσθίαν τῆς εὐλογίας λαμβάνει. Καὶ οἱ μὲν αὐτόχθονες ἱερεῖς αὐτοῖσι συνευθυμοῦσιν, οἱ δὲ ξένοι ἀποπέμπονται, ἵνα μὴ, τὰ ὄργια κατοπτεύοντες, εἰς ἀρχιερεῦσι ταῦτα καταγγέλλωσιν. Ἐπιτετα δὲ τὸ συμπόσιον παρα-

τίθεται, αἱ πλόσκαι κελαδοῦσι καὶ ὁ Βάκχος τὰς κεφαλὰς ἐκθερμάνας, τὸν θίασον παροτρύνει εἰς χορὸν, οὐπερ ἄρχονται οὕτως.

§. 11. Ἐν ἐκάστῳ παραπήγματι, ἐνθα αἱ εἰκόνες ἴστανται, τὰ Ἀναστενάρια, ἄνδρες ἢ γυναῖκες, τὰς χεῖρας ὀριζοντεῖως τεταμένας ἔχοντες ἢ καὶ λευκὰ ῥινόμακτρα κρατοῦντες καὶ ἔχ' ἔχ, ἔχ' ἔχ, οὐχ οὐχ, ἐπιφωνοῦντες, τὸν ἀντικρυστὸν χορὸν δύο ἢ τρεῖς κατὰ πρῶτον χορεύουσι, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κινούμενοι. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ καὶ ἄλλοι προσέρχονται καὶ κατὰ μικρὸν οἰστροπλήγες γινόμενοι, γοργότερον κινούνται καὶ ἐκμανέντες, τὰς εἰκόνας τοῦ ἀγίου Κωνσταντίνου ἀρπάζουσι καὶ ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ ταύτας κρατοῦντες, ἄνω, κάτω, δεξιὰ, ἀριστερὰ ταύτας κινοῦσιν. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ οἱ πανηγυρίζοντες πρὸς τὸν ἦχον τῆς μουσικῆς συρτὸν χορὸν συγκροτοῦσιν, οὕτινος ἐν τῷ μέσῳ ἀτάκτως καὶ μανικῶς τὰ Ἀναστενάρια ἀλλόμενα, τὰς εἰκόνας μεθ' ὄρμης, οἷς ἂν τῶν χορευόντων προτιμῶσιν, εἰς προσκύνησιν πρὸσφέρουσι· τοῦ δ' ἐνθουσιασμοῦ ἐν ἀλλοκότοις κινήσεσι καὶ ἄλμασιν ἐπαυξομένου, καὶ πῶς ἐκτὸς ἑαυτῶν τὰ Ἀναστενάρια γινόμενα, ὄρμῳσι δρομέως καὶ ὥσπερ πτηνὰ τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση καὶ τοὺς κρηνοὺς διερχόμενοι, εἰς τὸ ἴδιον χωρίον ἕκαστος ἐπανέρχονται· οἱ δὲ πανηγυρίζοντες τὰς ἑαυτῶν οἰκογενείας παραλαβόντες, οἵκαδε ἐπιστρέφουσι καὶ παννύχιον χορεύουσι.

§. 12. Κατὰ δὲ ταύτην τὴν πανήγυριν, ἔστιν ὅτε, εἰς ἢ δύο ἢ καὶ τρεῖς τῶν παρόντων θεόληπτοι γίνονται, ἢ, κατὰ τὴν ἐγγώριον φράσιν, « τοὺς πιάνει ὁ ἅγιος » ἢ καὶ « ἐγκαλεῖ ἢ εἰκόνα τὸν καθαρὸν ἄνθρωπον » καὶ τρέμοντες καὶ ἀρριζόντες καὶ τὸ βλέμμα αὐτῶν ἀγριεύοντες καὶ ὑπὸ σπασμῶν καταλαμβανόμενοι, λειποθυμοῦσιν (α)· οἱ δὲ παρόντες λαμπάδας κρατοῦντες, τοὺς θυμῳσι μετ' ὀλίγον δὲ ἀναπηδήσαντες μεθ' ὄρμης, τὴν εἰκόνα τοῦ ἀγίου ἀρπάζουσι καὶ μανικῶς πηδῶντες καὶ χορεύοντες, εἰς τὰ ὄρη ἐξαλλοὶ τρέχουσι, μέχρις ἂν ὅτου διὰ τοῦ χοροῦ ἢ οἰστρομανία καταπαύσῃ.

Ε'. Ἡ ἑορτὴ τοῦ ἀγίου Κωνσταντίνου καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ὄργια τῶν Ἀναστεναρίων.

§. 13. Κατὰ δὲ τὴν ἐβδομάδα τῆς μνήμης τοῦ ἀγίου, οἱ κάτοικοι

(α) Λιποθυεῖν, κατὰ τὴν ἐγγώριον φράσιν, ἐκ τοῦ λιγούρα = λειποθυμία ἐκ τοῦ Λατινικοῦ *ligurio*, ὅθεν τὸ λιγυρίζω τῆς καθομιλουμένης.

τοῦ Κωστί ξύλα ἐκ τοῦ δάσους φέρουσι· κατὰ τὴν παραμονὴν δὲ μάλι-
στα, ἅπαντες οἱ εἰς ἐργασίαν ἀποδηλοῦντες, εἰς τὴν γωρίην συντρέχουσιν,
οἱ μὲν ἐπὶ τῶν ὤμων, οἱ δ' ἐπὶ τῶν ὑποζυγίων, οἱ δὲ ἐφ' ἄμαξων ξύλα φέ-
ροντες καὶ σωρὸν μέγαν ἀποτελοῦντες.

§. 14. Ὁ δὲ Ἀρχιαναστενάρης ἐκ τῶν ἱερῶν χρημάτων ταῦρον τριε-
τῆ, τέλειον (ἀνευνούχιστον) πρὸς θυσίαν ἀγροῖται· τὴν δὲ παραμονὴν τῆς
ἑορτῆς, ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ Ἀρχιαναστενάρου πομπὴ ἐξαρτύεται· καὶ ἡ μὲν
μουσικὴ προηγεῖται παιανίζουσα· ἄνδρες δὲ, θυμιατήρια κρατοῦντες, ἀφθό-
ως θυμιῶσι τὰ Ἀναστενάρια, κρατοῦντα τὰς ἐπηγυρωμένας καὶ κεχυ-
σμένας εἰκόνας, τοὺς κωδωνοφόρους ἐρυθροὺς ἐπενδύτας φρουράς, καὶ ἐν-
θουσιωδῶς χορεύοντα καὶ ἀλαλάζοντα· ὁ δὲ λαὸς πανδημει ἀκολουθεῖ,
ἀγαλλόμενος. Οὕτω δὴ τοῦ χωρίου ἐξελθόντες, καὶ τὸν ἱερὸν ταῦρον πα-
ραλαβόντες, εἰς τὸν ναὸν ἄγουσι καὶ ὀπίσθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦτον
προσδένουσιν ἐν κρίκοις προσηλωμένοις ἐξεπίτηδες. Ἐκεῖ δὲ καὶ πάντες
τοὺς ὑπ' αὐτῶν τεταγμένους ταύρους προσφέρουσι· τὰ δὲ ἄρνια καὶ πρό-
βατα, ζῶντα ὑπὸ τοῦ ἱερέως εὐλογηθέντα διὰ τῆς τῶν κρεῶν ἢ τῶν ποι-
μνίων εὐχῆς, οἴκοι θυσιάζουσι.

§. 15. Τὴν δ' ἐσπέραν πλῆθος πολὺ πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Ἀρχιαναστενά-
ρου, ἔνθα καὶ τὸ ἱερώτατον τέμενος τοῦ ἀγίου, συνέρχεται. Ἐπειδὴν δ'
ἐκεῖ πίθους ὄλους οἰνοπνεύματος ῥοφήσωσιν, ἐξάρχονται τῆς πομπῆς, παι-
ανίζουσης τῆς ἱερᾶς μουσικῆς, ἧτις ἐκ τοῦ ἱεροῦ μεγάλου τυμπάνου τῶν
παπποῦδων καὶ τοῦ αὐλοῦ καὶ τῆς λύρας καὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ ἀσκαύλου
(καΐτας) τύχεται. Ἐπειδὴν δ' εἰς τὸν ναὸν φθάσωσι, μόνα τὰ Ἀναστε-
νάρια εἰσελθόντα, ἐν τῷ μέσῳ μετ' εὐλαβείας ἴστανται· ὁ δὲ Ἀρχινα-
στενάρης ἀνά τρεῖς γονυκλισίας πρὸ τῶν εἰκόνων τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς
Θεοτόκου καὶ τῶν χορευουσῶν εἰκόνων τοῦ ἀγίου Κωνσταντίνου ποιησά-
μενης, παραλαμβάνει ἐκάστην τῶν τοῦ ἀγίου, καὶ ἀπ' οὗ φέρη αὐτὴν εἰς
ἐκάστην τῶν τοῦ χοροῦ, ἵνα δῶκεν ἀσπασθῆ ταύτας, ἐγχειρίζει αὐτὴν
τῶν Ἀναστενάρων τινὲ καὶ τὴν τελευταίαν αὐτὸς κρατεῖ· οὕτω δὲ τοῦ
ναοῦ ἐξελθόντες, εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου κατευθύνονται, ἔνθα ὁ μέ-
γας τῶν ξύλων σωρὸς καὶ ἡ πυρὰ μεγάλη ἐκκέκαυται καὶ ἡ ἀνθρακία ἐξε-
νηνεγμένη κεῖται· παρὰ δὲ τὴν πυρὰν, πρῶτος ὁ Ἀρχιαναστενάρης, κρα-
τῶν κωδωνοφόρον χορεύουσαν εἰκόνα, τοῦ χοροῦ ἄρχεται, τῆς μουσικῆς
παιανίζούσης. Εὐθὺς δὲ καὶ τὰ λοιπὰ Ἀναστενάρια κωδωνοφόρους εἰκό-
νας κρατοῦντα, προσέρχονται· καὶ οὗτοι μὲν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἰσχυρῶς
κατὰ πρῶτον καὶ ἐν ρυθμῷ τινι κινούμενοι, καὶ ἔχ, ἔχ, οὐχ, οὐχ, ἄ ἄ, ἔχ
ἔχ ἐπιφωνοῦντες, χορεύουσιν. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ καὶ ὁ κυκλιος χο-
ρὸς τῶν πανηγυριζόντων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συγκροτεῖται· οἱ δὲ Ἀνα-

στενάσαι, τότε μὲν ἐν τῷ μέσῳ, τότε δ' ἐν τῇ τάξει τοῦ χοροῦ, μόνοι χορεύουσι, γοργότερον καὶ μανικώτερον πηδῶντες καὶ τὰς κωδωνοφόρους εἰκόνας ἄνω, κάτω, δεξιὰ, ἀριστερὰ κινῶντες, τούτῳ ἢ ἐκείνῳ τῶν προχόντων ἢ καὶ τῇ συζύγῳ αὐτῶν εἰς προσκύνησιν προσφέρουσιν, ὅπερ τιμῆς ἐξαιρέτου σημεῖον ληγίζεται. Ἐν δὲ τῷ ἐνθουσιασμῷ αὐτῶν καὶ τῇ οἰστρημανίᾳ, ἐπὶ τῆς μεγάλης ἀνθρακιάς γυμνόποδες ἐπὶ τινα λεπτά χορεύουσιν ἢ καὶ ἀκροποδητὶ εἰς αὐτὴν ταχέως εἰσέρχονται καὶ ἐξέρχονται, συνεχῶς τοῦτο ἐπαναλαμβάνοντες, ὡς τῆς ἱερότητος αὐτῶν σημεῖον δῆθεν τρανώτατον. Ἐν δὲ τῇ ταχυποδία καὶ τῇ οἰστρημανίᾳ, ἔτι δὲ καὶ τῇ παχυδερμιά τῶν ποδῶν αὐτῶν, δὲν καίονται ἢ καὶ ἀδιαφοροῦσι καιόμενοι.

§. 16. Ἄφ' οὗ δ' ἐπὶ τινὰς ὥρας οὕτως ἐν τῇ πυρᾷ χορεύουσι, προπορευομένου τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ μεγάλου τεμένου, λαμπαδηφορούντος καὶ θυμιῶντος, καὶ τοῦ θιάσου δ' ἅπαντος ὡσαύτως ἐν λαμπαδηφορίᾳ καὶ θυμιάμασιν ἐπομένου, τῆς δὲ μουσικῆς παιανίζούσης, ἐν ταῖς εἰκόσι χορεύοντα τὰ Ἀναστενάρια, εἰς τὰς οἰκίας περιέρχονται, τῶν αἰκοδεσποτῶν ἐν γὰρ καὶ ἀναπεπταμέναις ταῖς θύραις τούτους ὑποδεχόμενων καὶ τῶν εὐπορωτέρων καὶ τράπεζαν αὐτοῖς παρατιθεμένων· οἱ δ' εἰσελθόντες χορεύουσι μέχρις ἂν παρατεθῇ ἡ τράπεζα· καὶ φαγόντες καὶ πίνοντες καὶ φιλοδωρηθέντες καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐπευξάμενοι, εἰς ἄλλην οἰκίαν ἀπέρχονται· τῶν δὲ ἀκολουθούντων οἱ βουλόμενοι συνεισέρχονται καὶ τῆς τραπέζης συμμετέχουσιν· οἱ πάντες δ' οἰνοποτοῦσιν ἢ οἰνοπνεύματι μεθύσκονται. Εἰς δὲ τὰς νυκτερινὰς ταύτας ἐπισκέψεις καὶ ἡ ἀκολασία ἐμφιλοχωρεῖ, αὐστηρότατα ἄλλως ἢ μᾶλλον διὰ φόβου τῆς προσβολῆς τῆς τιμῆς τιμωρομένης.

§. 17. Ἐπειδὴν δ' οὕτως ἅπαν τὸ χωρίον περιέλθωσι καὶ τὰ νενομιμμένα δῶρα συλλέξωσιν, εἰς τὴν πυρὰν ἐπιστρέφουσι, καὶ ἀφ' οὗ ἐπὶ τινὰς ὥρας, ὡς καὶ πρότερον, χορεύουσιν, ὑπὸ τοῦ οἴνου τῆς οἰστρημανίας κορυφωθείσης, ὁρμῶσι ὀρμῶως καὶ ὡσπερ πτηνὰ τινα τὰ δάση καὶ τὰ ὄρη διέρχονται· τὸ δὲ πλῆθος ἀκολουθεῖ, τῆς μουσικῆς προηγουμένης καὶ τῶν λαμπραδηφορούντων καὶ τῶν ὀπλοφόρουντων προπορευομένων· οὕτω δ' εἰς τὰ γειτονικὸν χωρίον ἀφικομένων, ἐξέρχονται οἱ κάτοικοι εἰς προὔπαντησιν αὐτῶν μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ θυμιαμάτων καὶ ἐν ταῖς ἑαυτῶν εἰκόσι χορεύοντες καὶ ἀλαλάζοντες· ἀσπασάμενοι δ' ἀλλήλους καὶ φύρην μίγδην καὶ ἐν οἰστρημανίᾳ περιπτυσσάμενοι, εἰς τὰς ἑαυτῶν οἰκίας τούτους ὑποδέχονται φιλικώτατα, φιλοξενούντες αὐτοὺς καὶ φιλοδωροῦντες καὶ φιλεύοντες. Οἱ δ' Ἀναστενάροι, χορεύσαντες καὶ τὰ κράτιστα ἐπευξάμενοι, οἰκαδὲ ἐπιστρέφουσι, προπεμφθέντες· καὶ κατὰ τὰς νυκτερινὰς δὲ ταύ-

· κας πομπὰς πολλακίς τῇ Ἀφροδίτῃ θύουσιν· εἰς δὲ τὴν πυρὰν τοῦ χωρίου αὐτῶν ἐπανελθόντες, μέχρι τῆς πρωΐας χορεύουσι.

§ 18. Τὰς δὲ νυκτερινὰς ταύτας ἐκδρομὰς καὶ τὰς ἐπισκέψεις τὰ χωρία πρὸς ἄλληλα ποιῶνται, λέγοντες ὅτι ὁ ἅγιος πηγαίνει πρὸς τὸν ἐν Πυργόπλῳ ἢ Βούργχοι ἀδελφὸν τοῦ ἁγίου. Πολλακίς δὲ καὶ νεανίαί τὸν δρόμον τῶν Ἀναστεναρίων ὑποκόπτουσι. ἵνα μὴ δῆθεν ὁ ἅγιος ἐκ τοῦ χωρίου αὐτῶν ὑπεκρύψῃ, ἀλλ' ἐκεῖνα ἀκατάσχετα τὰς χεῖρας τῶν κωλυόντων διτφεύγουσι.

§ 19. Τὴν δ' ἐπαύριον, μετὰ τὴν ἀπόλουσιν τῆς ἐκκλησίας, ὁ ἱερεὺς εἰς τὸ ἅγιασμα ἀπέρχεται καὶ ψάλλει τὸν ἁγιασμὸν, παριτταμένου τοῦ Ἀρχιαναστεναρίου, ὅστις, μετὰ τὴ τέλος τοῦ ἁγιασμοῦ, τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου λαβὼν, εἰς τὸν ναὸν ἐπιστρέφει· τοῦ δ' ἱερέως πάντα ὁμοῦ τὰ πρὸς θυσίαν ζῶα εὐλογήσαντες καὶ τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καθωρισμένην εὐχὴν τῶν ποιμνίων ἢ τὴν τῶν κρεῶν ἀναγνόντος, ὁ Ἀρχιαναστενάριος, σταυρώσας διὰ τῆς εἰκότος τοῦ ἁγίου τὸν ἱερὸν ταῦρον, θυσιάζει αὐτὸν μετὰ προσοχῆς, ὥστε τὸ αἷμα νὰ ρέυσῃ εἰς τοῦ ναοῦ τὰ θεμέλια· πέλεκυς δ' ἱερὸς καὶ ἱερὸν ἐπίκοπον καὶ μάχαιρα ἱερὰ εἰς τὴν θυσίαν ὑπηρετοῦσι· καὶ τὰ μὲν κρέα τοῦ ταύρου ὡμὰ εἰς τὰς οἰκίας διανέμονται· τὸ δὲ δέρμα εἰς πλατέα λωρία κατατέμενεται καὶ ἀνὰ ἓν πέδιλον (τσαρούχι) πρὸς ἐκάστην οἰκογένειαν στέλλεται. Ὅσοις δ' ἂν μὴ ἐπαρκέσῃ ἐφέτος, τούτοις ἐς τούπιον προσφέρουσι. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ καὶ τὰ λοιπὰ θύματα οἰκοθύονται καὶ τὰ κρέα αὐτῶν ψήνονται καὶ ἕκαστος τοῖς οἰκείοις καὶ φίλοις αὐτῶν ἢ καὶ τοῖς πτωχοῖς διανέμουσι. Καὶ τὰ μὲν Ἀναστενάρια τὴν ἡμέραν ἐφηυχάζουσι· τὸ δὲ πλεθὸς ἐν χοροῖς καὶ θαλίαις, οἱ μὲν ἐν τῷ χωρίῳ, οἱ δ' ἐν τῷ ἁγίισματι, διασπιδάζουσι.

§ 20. Τὴν δ' ἐπιῦσαν νύκτα ὁ ἱερὸς χορὸς παρὰ τὴν πυρὰν ἐπὶ τῆς ἀνθρακίης ἐπαναλαμβάνεται καὶ αἱ νυκτερινὰ ἐκδρομαὶ καὶ ἐπισκέψεις· ταῦτα δὲ διαρκοῦσιν, ἄνευ διακοπῆς, ὅλον ὀκταήμερον. Ἐὰν δὲ, ξένος τις παρατυχὼν, τὰ ὄργια τούτων τολμήσῃ νὰ περιγελάσῃ, ὡς ποτ' ὁ Πενθεύς· ὑπὸ τῶν Βακχῶν καὶ Μαινάδων, οὕτω καὶ αὐτὸς φονεύεται· καὶ τῆς πυρᾶς δὲ τὸ πῦρ ἱερὸν, καὶ τοῖς καπνίζουσι νὰ ἀνάψωσι τὰς καπνοσύριγγας δὲν ἐπιτρέπεται. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ κατὰ τὰς ἱεράς ταύτας πανυχίδας, πολλοὶ τῶν πανηγυριζόντων, θεόληπτρι καὶ οἰστροπληγες γινόμενοι, Ἀναστενάρια ἀναδείκνυνται. Τῆς δ' ἐορτῆς διαρκούσης, πρὸ τῆς οἰκίας ἐκάστου Ἀναστεναρίου φανὸς κρέματαί, εἰς σημεῖον τῆς τοῦ οἰκοδεσπότου ἱερότητος.

§ 21. Κατὰ δὲ τὸ τέλος τῆς πανηγύρεως, ἐν μουσικῇ καὶ χορῷ καὶ πομπῇ τὸ χωρίον περιελθόντες, τὰς τέσσαρας ὁδοὺς αὐτοῦ σταυρῶνουσι,

ἀνυψούντες τὰς εἰκόνας, ἵνα μὴ κακὸν τι εἰσέλθῃ καὶ ἔπειτα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀρχιαναστενάρου ἐπιστρέψαντες, καὶ ἐκεῖ οὐμπροσιάσαντες καὶ ἐν μουσικῇ καὶ χορῶ καὶ θαλίαις εὐφρανθέντες, ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει τὰς εἰκόνας εἰς τὸν ναὸν κομίσαντες, καταθέτουσι καὶ οὕτως ἐπισφραγίζουσι τὴν πανήγυριν.

Γ. Ἡ οἰστρομανία καὶ αἱ ἱερτελεστίαι τῶν Ἀναστεναρίων.

§. 22. Τὰς δὲ θυσίας καὶ τὰς πομπὰς καὶ τοὺς χοροὺς, δι' ὧν τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου ἐορτάζουσιν ἐν συντόμῳ ἐκθέμενοι, ἀναγκαῖον ἐνομίσαμεν ἵνα καὶ περὶ τῶν Ἀναστεναρίων καὶ τοῦ βίου αὐτῶν προσθῶμεν μικρά τινα. Καὶ Ἀναστενάρια μὲν ἢ Ἀναστενάρι (ὁ Ἀναστενάρης, ἢ Ἀναστενάσα, τὸ Ἀναστενάρι ἢ Νεστενάρι) ἐκ τῶν ἐπιφωνημάτων ἔχ' ἔχ, οὐχ οὐχ, ἔχ' ἔχ, ἄπερ ἐπιφωνοῦσι χορεύοντα, ἴσως ἐπικέκληνται θεόληπτοι δὲ ἢ μᾶλλον οἰστροπληγῆς γίνονται ἄλλος ἄλλοτ' ἐν ἄλλῳ χωρίῳ, εἰς ἢ δύο ἢ καὶ τρεῖς ἐνίοτε· ὁ μὲν κατὰ τὰ ἐν Βλαχόβω τελούμενα προεόρτια, ὁ δὲ κατὰ τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου ἐν τῷ ναῷ ἢ κατὰ τὸν παρὰ τὴν πυρὰν χορὸν, ὁ δὲ καὶ κατὰ τὰ μεθέορτα. Πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἀσθενήσαντες καὶ ἀναρρώσαντες καὶ τῷ ἁγίῳ ὑπὸ τῶν γονέων ἀφιερωθέντες, νεανίαι γενόμενοι, χορεύουσιν· οἱ δὲ θεόληπτοι ἄνδρες, ἢ γυναῖκες ἢ καὶ παρθένοι, ὅτε κατὰ πρῶτον κατὰ τὴν ἐγγύριον φράσιν, αὐτοὺς πιάνει ὁ ἅγιος (α), ὠχρότατοι γινόμενοι, τρέμουσιν, ἀφρίζουσι καὶ ὑπὸ σπασμῶν καταλαμβανόμενοι καὶ τὸ βλέμμα ἀγριεύοντες καὶ λειποθυμοῦντες, ἐκτάδην καταπίπτουσιν ἀναισθητοί, ὥσπερ οἱ σεληνιαζόμενοι· οἱ δὲ παρόντες, ὡς ἁγίους καὶ καθαρούς τούτους θεωροῦντες, λαμπάδας κρατοῦντες, ἐν τοῖς θυμιατηρίοις τοὺς θυμιῶσιν. Ἐν δὲ τῇ οἰστροπληγίᾳ καὶ τῇ ἐκστάσει τῶν φρενῶν, ἀναπηδῶντες καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου ἀρπάζοντες, νυχθήμερον χορεύουσι, τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς παραφορῆς διὰ τοῦ χοροῦ ποιεῖσθαι.

§. 23. Καὶ κατὰ τινὰς μὲν, ἡ οἰστροπληγία αὕτη μέθη ἐστὶ καὶ προσποίησις ἀνθρωπαρίων πονηρῶν, κέρδους χάριν καὶ ἀκολασίας ἕνεκεν· ἄλλ'

(α) Ἐν Στοργᾷ λέγουσιν ὅτι τῇ πρὸ τῆς ἐορτῆς κυριακῇ σίγκαλει ἢ εἰκὼν τὸν καθαρὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κάμνει νὰ χάσῃ τὰ σολλογικὰ του β.

ὅτι μὲν τὸ πρᾶγμα οὐκ ἔστι μίθη, καταδείκνυται ἐκ τοῦ ὅτι ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων πολλακίς ἀπειληθέντες ἢ καὶ μαστιγωθέντες, τῆς ἐκστάσεως ἐπαύσαντο, καὶ ἐρωτώμενοι δὲ ὀρθῶς ἀπαντῶσι, τῶν πράγματι μεθυόντων οὐδὲν τιοῦτον ποιούντων· ὅτι δ' οὐδὲ προσποιήσις ἐστίν, ἐκ τῶνδε, ἅπερ αὐτόπται μάρτυρες ἀξιόπιστοι διεβεβαίωσαν, καταδείκνυται. Ἐν Γραμματικῶν προύχοντος τινος ὁ υἱός, τῶν τελετῶν τούτων ὡς μωρῶν προλήψεων καὶ ἀφορμῶν ἀκολασίας κατηγορῶν πρότερον, οἰτροπλῆξ καὶ αὐτὸς ἐγένετο· καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐπὶ τῷ πάθει αἰσχυνόμενος, τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ναῷ μετὰ δακρύων ἐδέετο καὶ θυσίας ὑπισχνεῖτο, ὅπως τύχη ἀπαλλαγῆς· ἀλλὰ τὸ πάθος οὐ δυνηθεὶς νὰ ἀποσύγη, τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου ἀπὸ τοῦ ναοῦ ἤρπασε καὶ νυχθήμερον χορεύσας τὸν τῶν Ἀναστεναρίων ἐξαλλον χορὸν, μόλις εἰς ἑαυτὸν συνῆλθε καὶ μῆνα ὅλον οἰκουρῶν διετέλει, ἐπὶ τῷ πάθει αἰσχυνόμενος. Καὶ γυνὴ δὲ τις ἐν χωρίῳ τινὶ τοῦ Βιζύης, καὶ ἄλλη δ' ἐν Προδίῳ, ἐν τῇ οἰστροπληγίᾳ αὐτῶν, εἰς τὸν ποταμὸν πεσοῦσαι, ἐπνίγησαν. Πολλακίς δὲ καὶ ὁ μνηστὴρ μετὰ τῆς μνηστῆς χορεύσαντες, ἀλλήλους οὐ διεγνώσαν. Ἐκ τούτων τοίνυν τῶν τεκμηρίων καὶ ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς ἀνθρακίᾳ χοροῦ, ἴσως ἂν τις εἰκάσειεν ὅτι τὸ πρᾶγμα νευρική τις ἐστὶ πάθησις ἐκ τῆς δι' ἀμάθειαν μεγάλης πίστεως εἰς τὰ ἀνύπαρκτα καὶ τῆς ἐκ προλήψεως προκαταλήψεως· διὰ τοῦτο καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐν παραφορᾷ καὶ λελυμένη καὶ ἀτμημελὲι τῇ κόμῃ καὶ γυμνόποδες χορεύσαντες, ὕστερον κεκμηκότες ὡς ἔνεοὶ κᾶθηνται, οὐδενὸς τῶν πεπραγμένων ἐνθυμούμενοι. Ἴνα δ' ἡ ἱερότης τοῦ νεωστὶ γενομένου οἰστροπληγος καὶ παρὰ τῷ λαῷ σεβαστὴ γένηται καὶ κατακυρωθῆ, ὀφείλει πάντως ὁ νεοφώτιστος, οὕτως εἰπεῖν, ἵνα καταταχθῆ ἐν τοῖς Ἀναστεναρίοις ὑπὸ τοῦ Ἀρχιαναστεναροῦ, καὶ παραδεκτὸς καὶ ἀρεστὸς ἢ τῇ ἀδελφότητι.

§. 24. Ἀποτελοῦσι δὲ τὰ Ἀναστενάρια τάγμα τι ἰδιαιτερον ἢ ἀδελφότητα, ἀρχηγόν, ἢ μᾶλλον, πρόεδρον ἔχουσαν τὸν Ἀρχιαναστεναρῆν, ὃς τις ἐκ τῶν τοῦ Κωστὶ Ἀναστεναρίων ἐκλέγεται, ἐκ διαδοχῆς τοῦ ἐκάστοτε πρεσβυτέρου ἢ ἰκανωτέρου· αὐστηρότερον δὲ καὶ ἁγιώτερον βίον ἐπιδεικνύμενοι, σεβαστοὶ τοῖς πᾶσι γίνονται· διὸ καὶ προσερχομένοι αὐτοῖς οἱ καθήμενοι προεξανίστανται καὶ τῆς ὁδοῦ παραχωροῦσι· πάντῃ δ' ἀγράμματοι εἰσι τὰ Ἀναστενάρια, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν μόνον κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τῶν Φώτων, ὅτε ὁ μέγας ἀγιασμός ψάλλεται, ὑπάγουσιν, ἄλλοτε δ' οὐδέποτε· ὡσαύτως δὲ καὶ πάντες οἱ τὰς προλήψεις ταύτας ἀποδεχόμενοι σπανίως τὸν ναὸν ἐπισκέπτονται· ὁ δ' ἱερεὺς τοῦ χωρίου, ἐὰν θέλῃ, λειτურγεῖ καὶ κατ' αὐτὰς ἀκόμη τὰς κυριακάς, διότι μόνος ψάλλει καὶ μόνος ἀκούει τὴν ἀκολουθίαν. Τὰ δὲ Χρι-

στούγεννα, λίαν πρῶτῃ ἐγχειρόμενοι, τὸν ἱερόν πλακοῦντα ἐσθίουσι· καὶ οὐδέ κ' ἄν πατοῦσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' εἰς εὐωχίας καὶ τὴν οἰνοποσίαν τρέπονται· οὐδεὶς δ' ἐξσημολογεῖται καὶ σπανίως μεταλαμβάνουσι τὰ Ἀναστενάρια· ἀλλ' ἰδιαίτερα τεμένη ἐν ταῖς ἑαυτῶν οἰκίαις ἔχουσι, μέγαρον (κονάκια) τῶν παπποῦδων ταῦτα ἀποκαλοῦντες. Ἔστι δὲ ταῦτα πενιχρά τινα δωμάτια. ἐν οἷς αἱ εἰκόνας τοῦ ἁγίου αἱ χορεύουσαι ἀνήρτηνται καὶ λυχνίαι πρὸ αὐτῶν σιδηραὶ ἴστανται καὶ λύχνοι ἀβεστοὶ κρέμανται. Πάππον δ' ἢ παπποῦν τὸν ἅγιον Κωνσταντίνον ἀποκαλοῦσι καὶ τὰς εἰκόνας τούτου, παπποῦδες καὶ τὰ τεμένη αὐτῶν, τῶν παπποῦδων μέγαρον· τὸ δ' ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἀρχιαναστενάρου ἐν Κωστί, μέγαρον μέγα τῶν παπποῦδων ἐπικέκληται· τούτο δ' ἔστι καὶ τὸ πάντων ἱερώτατον· διότι καὶ ὁ ἐν Κωστί Ἀρχιαναστενάρος ἀπάντων σεβασμιώτατος καὶ ταῖς ἐπιταγαῖς τούτου τὰ τῶν ἄλλων χωρίων Ἀναστενάρια πείθονται. Ἐκεῖ δὲ καὶ ὁ ἱερός θησαυρὸς τῶν Ἀναστεναρίων, ἐξ ἀριερωμάτων χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν καὶ ἀρχαίων νομισμάτων καὶ ἄλλων κρημημάτων συνιστάμενος, μετ' εὐλαθείας κεκρυμμένος φυλάσσεται· καὶ ἀμύθητόν τινα πλοῦτον, πρὸς τὴν πενίαν τῶν κατοίκων, ὅτι περιέχει, ἄδεται. Ἐκ τούτου δ' ὁ Ἀρχιαναστενάρος καὶ τὰ Ἀναστενάρια μόνα εἰς ἰδίας δαπάνας ἐξοδεύουσι· μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρχιαναστενάρου, εἰς τὸν διάδοχον τούτου ὑπὸ τῆς ἀδελφότητος ἐκλεγόμενον παραδίδεται. Εἰς δὲ τὰ μέγαρον ταῦτα τῶν παπποῦδων ἄνδρες καὶ γυναῖκες μετ' εὐλαθείας φοιτῶσιν ἐν ταῖς ἐορταῖς, θυμίαμα καὶ λαμπάδας καὶ ἔλαιον κημίζοντες καὶ τὰς εἰκόνας τῶν παπποῦδων ἀσπαζόμενοι· καὶ ἄλλοτε δ' ὅποταν ἀσθενήσῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ κτηνὸς ἢ ἄνθρωπος ἢ ἀπολέστω τι ἢ κακὸν ὄνειρον ἴδωσιν, εἰς τὰ τεμένη ταῦτα καταρεύουσι· τὰ δὲ Ἀναστενάρια, εἰς τὰ τῶν ἀθηνῶν ἢ τῶν γονέων αὐτῶν ἢ τῶν κυρίων τῶν κτηνῶν ἀμαρτήματα τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ ἀποδίδοντα, διὰ ταγμάτων θυσιῶν, ἐλαίου, κηροῦ, κρημημάτων καὶ ἐπαργυρώσεως ἢ ἐπιχρυσώσεως εἰκόνων ὑπισχνοῦνται τὴν ἰασίν· καὶ τῶν ὀνειρῶν δ' ἐπιτηδεῖως ποιοῦνται τὴν ἐξήγησιν.

§. 25. Προσέτι δὲ καὶ ἱερατικὰ ἴδια ἔργα τὰ Ἀναστενάρια ἔχουσι·

Α'. Τὸ θύειν τὸν ἱερόν ταῦρον κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου.

Β'. Τὸ ἐπὶ τῆς ἀνθρακίᾳς χορεύειν καθ' ἅπαν τὸ κατὰ τὴν ἐορτὴν ὁκταήμερον, καὶ τὰς νυκτερινὰς εἰς τὰς οἰκίας ἐπισκέψεις καὶ τὰς εἰς τὰ περίεξ χωρία ἐκδρομὰς.

Γ'. Τὸ ἀντλεῖν τοῖς εὐσεβέσι τὸ πρὸς τὸ νύψασθαι καὶ τὴν πόσιν ἁγίασμα.

Δ'. Τὸ ἐξομολογεῖν τοὺς προσηροχομένους καὶ δι' ὑποσχέσεως θυτιῶν εἰς τὸν ἅγιον, τῶν ἁμαρτιῶν δωρεῖσθαι τὴν ἄφρασιν.

Ε'. Τὸ χρησιμοδοτεῖν τοῖς χρωμένοις περὶ τῶν μελλόντων· διότι, κατὰ τὸν Εὐριπίδην, «ὅταν ὁ Θεὸς εἰς τὸ σῶμα ἔλθῃ πολὺς, λέγειν τὸ μέλλον τοὺς μεμνηνότες ποιεῖ»· καὶ οὗτοι τοίνυν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δῆθεν ἐμπεφορημένοι, ὡδὲ πῶς τὸ μέλλον προλέγουσιν. Ἐρωτᾷ ὁ Ἀρχιαναστενάρας τὴν εἰκόνα τοῦ παπποῦ. Ἐπειτα, κλίνων τὸ οὖς πρὸς αὐτὴν, προσποιεῖται ὅτι δῆθεν ἀκούει, καὶ ἀπαντᾷ αὐτὸς, ὡς ὑπὸ τοῦ ἁγίου ἐμφορούμενος, τοιαῦτα λέγων· «ὁ παππούς ἀπαιτεῖ θυσίαν ταύρου ἢ κριοῦ ἢ ἀρνός ἢ ἔλαιον, ἢ καὶ χοῖματα, ὅπως ἢ ἐκδασίς τοῦ μελλόντος αἰσία γένηται». Οἱ δὲ περὶ ἀμφιβόλων πραγμάτων χρησιμοί, οἷος ὁ περὶ τῆς τῶν νοσούντων ἀναρρώσεως, λοζοὶ καὶ διαφορούμενοι ἐκφέρονται, ὥσπερ οἱ τῆς Πυθίας· τὸ δὲ λάθος αἰετοῦ εἰς τὴν ἑλλιπῆ τοῦ τάγματος ἐκπλήρωσιν ἀποδίδεται. Πολλάκις δὲ καὶ Ἀναστενάρας τις ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ τοῦ τεμένουσ κεκρυμμένος ἀπαντᾷ ὡς παππούς· δῆθεν. Καὶ μακρόθεν δ' οἱ συγγενεῖς τοῦ πάσχοντος φέρντες φόρημα τι αὐτοῦ, ἐρωτᾷ τὰ Ἀναστενάρια περὶ τῆς ἀναρρώσεως· ἐκεῖνα δὲ ἀποκρίνονται οὕτως ἢ ἄλλως· ἐπὶ τοῦ φορέματος μαντεύοντες, καὶ οἱ χρησιμοί ὡς ἐπαληθεύοντες λέγονται ὑπὸ τοῦ ὄχλου καὶ πιστεύονται. Καὶ παρὰ τὴν πυρὰν δὲ βεβακχευμένοι καὶ ἔνθεοι χορεύοντες πολλάκις χρησιμοδοτοῦσι· καὶ δὴ καὶ ποτὲ τις ἐκλεψε μελίσσια· ὁ δὲ ἀπολέτας αὐτὰ εἰς τὸν παπποῦν, ἐὰν εὐρίσκοντο, ἔταξεν. Ἐπειδὴ δὲ μετ' ὀλίγον τὰ ζῶα τοῦ κλέπτου ἐψόφησαν, τῇ κλοπῇ ἀποδίδου· τὴν ζημίαν ὁ κλέπτης, προσελθὼν τῷ Ἀναστενάρῃ, ἐξωμολογήθη, τὴν πρὸς τὸν παπποῦν μεσιτεῖαν αὐτοῦ ἐπικαλούμενος, ὅπως ἐξελεώσῃ τοῦτον διὰ τάγματος· ὁ δὲ Ἀναστενάρας παρήγγειλεν αὐτῷ ἵνα, κρατῶν λαμπάδα, τὸν θυμιᾶ κατὰ τὴν ἐορτὴν ἐν τῇ πυρᾷ χορεύοντα. Καὶ λοιπὸν κατὰ τὴν ἐορτὴν ὁ Ἀναστενάρας χορεύων, ἔλεγεν ὅτι ὁ παππούς εἶπεν αὐτῷ τίς τὰ μελίσσια ἐκλεψε, καὶ διέταξεν αὐτῷ ἵνα τὸν κλέπτην φανερῶσῃ· ὁ δὲ ταῦτα ἀκούων, ἵνα μὴ φωραθῇ, ἐθυμίᾳ αὐτὸν εἶτι προθυμότερον· ἀλλ' ὁ Ἀναστενάρας, ὑπὸ τοῦ κυρίου τῶν μελισσῶν παρακαλούμενος, τραγωδῶν ἐν τῷ χορῷ καὶ ἀδὲν βαστῶ, δὲν βαστῶ, δὲν βαστῶ, θεὸς νὰ τὸ πῶς λέγων, τὸν κλέπτην ἐφανερώσεν· ὁ δὲ, ῥόπαλον ἀρπάσας, τὸν Ἀναστενάρην ἐφιλοφρονήσατο, λέγων· «ὁ παππούς σὲ τῷ εἶπεν ἢ ἐγὼ; ἂν δὲν σὲ τῶλεγα ἐγὼ, ποῦ θαλὰ τὸ ζεύρεις σύ;». Οὕτω δ' ἡ ἀνέκαθεν περὶ τοὺς χρησιμοίς ἐπικρατήσασα γοητεία καὶ τέχνη καὶ τοῖς Ἀναστεναρίοις γνωστὴ καὶ ἡ ἀγυρτία συμπαρομαρτεῖ καὶ πρὸς τὴν ἀπάτην τῆς παχυλῆς ἀμαθείας καὶ προλήψεως χρήσιμος.

Γ'. Προσκαλοῦνται τὰ Ἀναστενάρια εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πάσχοντος καὶ

μετὰ πολλῆς εὐλαβείας ἐν λαμπάσι καὶ θυμιάμασιν αὐτοὺς οἱ οἰκιοὶ τοῦ ἀσθενοῦς ὑποδέχονται· οἱ δ' ἐν ταῖς εἰκόσι τῶν παππούδων ἐλθόντες, σταυροῦσι τὸν ἀσθενή καὶ τόνιερὸν χορὸν, τῆς μουσικῆς παιανίζουσης, περὶ αὐτὸν χορεύσαντες, ἐρωτῶσι τὸν παππῶν, κλίνοντες τὸ οὖς πρὸς τὴν εἰκόνα, ἂν ὁ ἀσθενὴς μέλλῃ νὰ ζήσῃ· καὶ ὡς παρὰ τοῦ ἁγίου δῆθεν λοξῶς ἀποκρίνονται, διὰ τάγματος θυσίας τὴν ἀναρρώσιν ὑπισχνούμενοι καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀσθενείας τῇ παρὰ τοῦ πάσχοντος ἢ καὶ τῶν προγόνων αὐτῶν ἀμελείᾳ θυσίας τεταγμένης ἀποδίδοντες. Φιλοδωρηθέντες δὲ καὶ τελειὰν ἀναρρώσιν ἐπευξάμενοι, ἀπέρχονται· καὶ εἰ μὲν ἀναλάβῃ ὁ ἀσθενὴς, αὐτὸς θύει τὸ τεταγμένον θῦμα καὶ συμπόσιον παραθέμενος, ἐτιῶν τὰ Ἀναστενάρια καὶ ἐν χοροῖς καὶ θαλίαις εὐφραίνονται· εἰ δὲ καὶ ἀποθάνῃ, οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τὴν θυσίαν προσφέρουσιν. Ἐὰν δὲ ὁ ἀσθενὴς ἦναι παῖς ἢ μεράκιον, ὑπὸ τῶν γονέων τάζεται ἵνα χορεύῃ ἀναρρώσας, ὡς Ἀναστενάριον.

Ζ'. Ὅποταν δ' ἐπιζωτία συμβῇ ἢ ἄλλη τις ἐπιδημία ἢ ἀναφανῇ βρυκόλαξ, ὃν Σμερδάκι ἀποκαλοῦσιν ἢ Γούστρελον, (α) ἐξέρχονται εἰς λιτανεῖαν τὰ Ἀναστενάρια ἐν μουσικῇ καὶ χορῷ καὶ πομπῇ, τὰς εἰκόνας τῶν παππούδων κρατοῦντα, καὶ δρομαῖοι τρέχουσι, τὸν βρυκόλακα δῆθεν διώκοντες ἀνὰ τὰ ὄρη ἢ εἰς τὰς οἰκίας καὶ κατ' αὐτοῦ πυροβολοῦντες, διότι προσποιοῦνται ὅτι δῆθεν βλέπουσιν αὐτὸν ὡς ἄσκον μέλανα πλήρη αἵματος. Ἐπειτα δὲ τὰς τέσσαρας ἄκρας τοῦ χωρίου διὰ τῶν εἰκόνων σταυροῦσι, τὸ κακὸν ἐκδιώκοντες καὶ φραγμὸν αὐτῷ τιθέμενοι. Ἐν ἐκάστη δὲ πλευρᾷ τοῦ χωρίου κηπάριον ἱερὸν τῶν παππούδων περιπέφρακται, ἱεροῖς δένδροις κατεσκιασμένον, καὶ ἐν αὐτῷ περίπτερον, ἐνθα κατὰ τὴν λιτανεῖαν τὰς εἰκόνας εἰς προσκύνησιν καταθέτουσι, καὶ κατὰ τὴν μνήμην δὲ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τὰς ἄλλας ἐπισημοὺς ἑορτὰς ἐκεῖ τὰ Ἀναστενάρια χορεύουσιν ἐν ταῖς εἰκόσι περὶ τὸ περίπτερον. Ἐπὶ δὲ τῶν σανίδων τούτου σταυροὶ δι' ἐρυθρᾶς βαρῆς εἰσιν ἐξωγραφημένοι καὶ λυχνεῖαι ἴστανται, ὅπου τὸ προσερχόμενον πλήθος λαμπάδας ἀνάπτει καὶ θυμιά καὶ προσκυνεῖ.

(α) Σμερδάκι ἴσως ἐκ τοῦ σμερδαλίου καὶ Γούστρελος ἴσως Βούστρελος, ἐκ τοῦ βουῖ καὶ οἰστρος καὶ ἐλαύνω· ὡς οἰστρηλατῶν καὶ ταράττων καὶ πνίγων πολλάκις τὰς βουῖς· καὶ τὸ ῥῆμα γουστρελιάζω = βρυκολακιάζω = ἐξαγρυπνῶ. Ἐγουστρέλιασεν ἀπόψε = δὲν ἐκοιμήθη, ἀλλ' ἠγρύπνει ὡς βρυκόλαξ.

Η'. Ὅποταν ὁ Θεμέλιος λίθος νεοδημένου τινὸς οἰκίας κατατίθεται, ὁ μὲν ἀρχιτέκτων θύει μέλαν πρόβατον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ οἰκοπέδου, ἐντὸς λάκκου γύνων τὸ αἷμα· τῶν δὲ Ἀναστεναρίων προσκληθέντων, ὁ Ἀρχιαναστεναρὴς, ἀνά μιάν λαμπάδα ἐν ταῖς τέσσαρσι γωνίαις τῆς οἰκίας ἀνάπτει, καὶ λαβὼν θυμιατήριον, θυμιά πᾶντας τοὺς παρόντας· ἔπειτα θάπτει τὴν κεφαλὴν τοῦ θυμάτος ἐν τῷ λάκκῳ, ἐνθα καὶ τὸ αἷμα ἔρρευσε· καὶ λαβόντες τὰς εἰκόνας τῶν παπποῦδων, χορεύουσι, τῆς μουσικῆς παιανιζούσης, μέχρις ἂν ὅτου περατεθῇ τὸ συμπόσιον· φαγόντες δὲ καὶ πίνοντες καὶ τὰ κράτιστα ἐπιεζήμενοι, ἀπέρχονται.

§. 26. Οἱ δὲ τῶν χωρίων τούτων κάτοικοι, οἱ μὲν ἅπαξ μόνον τοῦ ἐνιαυτοῦ κατὰ τὰ Φῶτα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὑπάγουσι καὶ οὐδέποτε μεταλαμβάνουσιν, οὐδ' εἰς αὐτὴν τοῦ βίου τὴν τελευταίην φθάσαντες· οἱ δὲ σπανίως κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς μόνον εἰς τὸν ναὸν ἔρχονται· πολλοὶ δὲ τούτων εἰς τὸ δάος ἐξελθόντες καὶ ἐπὶ μεγάλου δένδρου σταυρὸν γράζαντες, ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς ἑαυτῶν ἁμαρτίας ἐξαγορεύονται· τῶν δὲ συνεχῶς εἰς τὸν ναὸν φοιτωσῶν γυναικῶν ἔρωτα πρὸς τὸν ἱερέα καταγινώσκουσι· καὶ τὸν ἅγιον δὲ Κωνσταντῖνον, ἐν τῇ ἀμαθείᾳ καὶ πλάνῃ αὐτῶν, οἱ πάντες συζυγον καὶ οὐχ υἰὸν τῆς ἁγίας Ἑλένης νομίζουσι καὶ φιλόγυνον αὐτὸν καὶ ἀκόλαστον θεωροῦσι· διὸ καὶ τὰ ὄργια τῆς Ἀφροδίτης κατὰ τὴν ἑορτὴν ἐν ἀδείᾳ ἑαυτοῖς ἐπιτρέπουσι. Καὶ περὶ μὲν τὰ θεῖα πάντα ψυχροὶ καὶ ἀδιάφοροὶ ὄντες, ταῖς ἑαυτῶν προλήψεσι μίγιστον σέβας ἀπονέμουσι, καὶ τὴν εὐφροσίαν τῆς γῆς καὶ τὴν εὐκρασίαν τῶν καιρῶν καὶ τὴν τῶν ποιμνίων αὐξήσιν εἰς τὴν πιστὴν τῶν ἐθίμων τούτων τήρησιν ἀποδίδοντες· διότι, ὡς νομίζουσι, ἀναγκασθέντες ἔστιν ὅτε ὑπὸ τοῦ ὑπερέτρου ζήλου ἀρχιερέων τινῶν μᾶστιξι καὶ καθείρξισι καὶ παντοίαις καταδρομαῖς ἢ καὶ τῇ ἐπεμβάσει τῆς ἐπιτροπίου ἀρχῆς, ἵνα τῶν ὀργίων παύσωνται, μεγάλην τὴν δυστυχίαν ἐπὶ τὴν ἑαυτῶν χώραν εἶδον ἐπελθοῦσαν. Ὅθεν καὶ εὐκαιρίας δραζόμενοι, πάλιν αὐθις τὰς ἑορτὰς αὐτῶν ἐν λαμπρότητι πανηγυρίζουσι.

§. 27. Τοὺς δ' ἱερεῖς, τοὺς μὲν σιωπῶντας καὶ παραβλέποντας καὶ μὴ ἐξελέγγοντας, προθύμως καὶ πλουσιοπαρόχως φιλοδωροῦσιν, ὡς οἱ πολλὰ ἔτη ἐκεῖ ἐφημερευόντες παπᾶ Εὐγενῆς καὶ παπᾶ Σταμάτης, οἱ Ἀβδημιῶται, διεβεβαίωτάν μοι· τοὺς δὲ νοθετοῦντας καὶ ἀποιρέποντας καὶ τὸν ναὸν κλείοντας καὶ τὰς εἰκόνας μὴ παραδιδόντας ἐμίτουν, κατέτρεχον, ἐσκυφάντων καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ἐφιλοδώρου· διὸ καὶ ἐγγωρίους ἱερεῖς πρὸς ἡτυχίαν αὐτῶν οἱ ἀρχιερεῖς χειροτόνησαν.

Ζ'. Αἱ χορεύουσαι εἰκόνες.

§. 28. Αἱ δὲ τῶν παππούδων χορεύουσαι εἰκόνες λαβὰς ἔχουσιν ἰκανῶς μακρὰς κάτωθεν ἐκ τῆς αὐτῆς οὐκείας, πρὸς τὴν κατὰ τὸν χρόνον τῶν Ἀναστεναρίων εὐκολον διαχειρίσιν, ἐπηρεγυρωμέναι δ' εἰσὶ καὶ κεχρυσωμέναι καὶ παντοίοις κοσμήμασι, οἷον χρυσοῖς καὶ ἀργυροῖς ἐνωτίοις καὶ δακτυλίοις καὶ ψελλίοις καὶ ἀλύσεισι καὶ ἀρχαίοις νομίσμασι κεκοσμημέναι· σκέπη δ' ἐρυθρὰ μέχρι τοῦ τραχήλου διήκουσα, ὡς περ τις ἐπενδύτης, τὴν εἰκόνα καλύπτει, ἐξ οὗ στερεοὶ καὶ εὐμεγεθεῖς ἀργυροὶ κώδωνες εἰς πλῆθος ἐξήρτηνται· τῶν δὲ παρὰ τοῖς ἄλλοις Χριστιανοῖς εἰκόνων τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου διαφέρουσι, καθ' ὅτι ἡ ἁγία Ἑλένη ζωγραφεῖται διεζωσμένη τὴν ἐσθῆτα καὶ τὸν ἕτερον πόδα, ὡς χορεύουσα δῆθεν, προτείνουσα· εἰκόνας δὲ τοιαύτας καὶ ἐν τοῖς ναοῖς ἔχουσιν, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν τοῖς τῶν παππούδων τεμένεσιν, ἃς καὶ ἰσρωτάτας νομίζουσι. Καὶ αἱ τοῦ ἁγίου δὲ Παντελεήμονος εἰκόνες λαβὰς ἔχουσι καὶ ἐρυθρῶ χιτῶνι καὶ κώδωσιν ἀργυροῖς καὶ παντοίοις κοσμήμασι κεκοσμημέναι, παρ' οἷς ἡ ἑορτὴ τούτου ἐν χροῖς καὶ πομπαῖς καὶ θυσίαις πανηγυρίζεται· παρὰ δὲ τῶν πρεσβυτέρων ἠκούσαμεν ὅτι καὶ ἐν ταῖς μνήμασι τῶν ἄλλων ἐπιστηρωτέρων ἁγίων, οἷον τοῦ ἁγίου Δημητρίου (α), τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τῶν λοιπῶν, ἐν ταῖς εἰκόσιν αὐτῶν πρὸ χρόνων ἐχορεύουν.

§. 29. Πολλάκις δὲ δεινὸς διωγμὸς παρὰ τῶν κατὰ καιροῦς ἀρχιερέων αἱ τοιαῦται εἰκόνες, ὥσπερ εἰδωλὰ τινα λατρουόμεναι, ὑπέστησαν, καὶ ὁ πέλεκυς βαρὺς κατ' αὐτὰν ἐπέπεσε καὶ εἰς τὸ πῦρ παρεδόθησαν, κατὰ τὴν διαθεβαίωσιν τοῦ τε πανιερωτάτου πάλαι μὲν ποτε Σωζουαγαθουπόλεως, ἥδη δὲ πρώην Λαρίσσης κυρίου Λωροθέου καὶ τοῦ πρώην Σωζουαγαθουπόλεως κυρίου Προκοπίου καὶ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου πρώην Βιζύης, κυροῦ Ματθαίου, ὅστις καὶ μάλιστα πολλάκις, ὡς αὐτὸς ἰδίῳ στόματι ἡμῖν ὠμολόγησε, τὰ Ἀναστενάρια ἐφιλοφρονήσατο· ἀλλ' ὁ διωγμὸς, ὡς αἰεῖποτε, ἀντὶ τοῦ καταπαῦσαι τὴν πρόληψιν, ἔτι μᾶλλον

(α) Ἐν Δαρδανελλίῳ πρὸ τριῶν καὶ εἰκοσιν ἑτῶν διδάσκοντες εἶδομεν ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ταύρον μέλανα θυόμενον, καὶ τὸν ἱερεὶ εὐλογοῦντα τὸ θῦμα· διειθεβαίω δ' ὁ ἱερεὺς, ὅτι ἡ θυσία μέλανο, ταύρου τακτικῶς καὶ ἔτος ἐγένετο.

αὐτὴν ἐπέτεινε καὶ βαθύρριζον καὶ ἰσχυροτέραν κατέστησεν· ἡ δ' αὐτοῦ πανιερότης ὁ ἄγιος πρῶν Σωζουαγαθουπόλεως, κύριος Προκόπιος, πρῶτον μὲν σπουδρότερον καταδιώξας τὰ Ἀναστενάρια, μετετέθη ἐκ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ διαταγῆ τῆς ὑψηλῆς Πύλης, ὡς ἰδίῳ στόματι ἡ αὐτοῦ πανιερότης διηγήσατο, καὶ ἐνεργεῖα τοῦ Τσεμίλυγλου Ὄσακ Ναζιρί, ἐπιστάτου τῶν κατὰ τὸ Μικρὸν Σαμακόβιον μεταλλείων τοῦ σιδήρου, ἐν οἷς πλεῖστοι ἐκ τῶν χωριῶν τούτων εἰργάζοντο· οὕθις δ' ἐπανελθὼν εἰς Σωζούπολιν, μετριώτερον πρὸς αὐτοῦ· ἐπολιτεύσατο· τῆς δὲ μεθόδου ταύτης, τῆς διὰ τοῦ πελέκεω· καὶ τοῦ πυρός καὶ τῆς μάστιγος ἀνεπιτυχούς μέχρι τοῦδε ἀποδειχθείσης, ὑπολείπεται, νομίζομεν, ἡ διὰ τῆς συστάσεως σχολείων καὶ τοῦ διουρισμοῦ φρονιμῶν καὶ ὁπωσοῦν ἀνεπτυγμένων διδασκάλων καὶ τῆς πατρικῆς διδασκαλίας καὶ νοθεσίας συνετῶν ἀρχιερέων· ἐναπόκειται δὲ τῇ φιλοστοργίᾳ τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας, ἵνα περὶ τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας καὶ τῶν ταλαιπώρων τούτων τέκνων αὐτῆς φροντίση, τῶν ἐν βαθεῖ σκότῳ ἤδη διαπορευομένων.

Η'. Ὁμοιότης τῶν τελετῶν τῶν Ἀναστεναρίων πρὸς τὰ τοῦ Διόνυσου ὄργια καὶ τὰς τῶν ἄλλων θεῶν πομπάς.

§. 30. Ἀρχαίαι δ' αἱ τελεταὶ αὗται καὶ αἱ πρῆμαι καταφαίνονται, διότι πολλὴν τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ ὄργια τῶν Βακχῶν καὶ τῶν Μαινάδων ἔχουσι· διότι, ὡς τὸ πάλαι οἱ τελοῦντες αὐτὰ οἰστροπληγῆς καὶ μανιώδεις γινόμενοι, οὔτε τῶν λεγομένων οὔτε τῶν πραττομένων εἶχον αἰσθήσιν, οὕτω καὶ νῦν τὰ Ἀναστενάρια, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ἐν τῇ οἰστρομανίᾳ αὐτῶν, ἐξαλλοὶ καὶ γυμνόποδες καὶ λελυμένη τῇ κόμῃ χρεύσαντες καὶ πομπεύσαντες, μετὰ ταῦτα οὐδενός τῶν λεχθέντων καὶ πραχθέντων μέμνηται, καὶ ἐν τῷ χορῷ ἀλλήλους οὐ διέγνωσαν· ἀντὶ δὲ τοῦ τῶν Βακχῶν ἐπιφωνήματος εὐοῖ! σαβοῖ! τοὺς στεναγμούς ἔχ ἔχ, οὔχ οὔχ, ἐπιφωνοῦσι· καὶ ὡσπερ αἱ Μαινάδες ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ κρατοῦσαι θυροσον, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ ἀγαλμάτιον τοῦ Διόνυσου, ὠργιάζον, ἢ ἐν ταῖς ἱεραῖς πομπαῖς τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν ἐπ' ὤμων οἱ ἱερεῖς φέροντες, ἐπεφώνουν ὑπὸ τοῦ ἄχθους δῆθεν τῆς θεότητος βαρυνόμενοι, οὕτω τὰ Ἀναστενάρια τὰς εἰκόνας φέρουσι στενάζοντα. Αἱ δ' εἰς τὸν Κιθαιρώνα πανυχιδῆς καὶ ἡ κατ' αὐτὰ ἀκολασία, ἣν κατ' ἀρχὰς ὑπώπτεον μὲν, κατὰ τὸν Εὐροπίδην, παρ' ᾧ ὁ Πενθεύς φησι· α Πρόφασιν μὲν ὡς δὴ Μαινάδας θυϊσκόους, τὴν δ' Ἀφροδίτην πρόσθ' ἄγειν τοῦ Βακχίου· γυναίξιν γὰρ ὅπου βότρυος ἐν δαιτὶ γίγνεται γένος, οὔχ ὑγιᾶς οὐδὲν ἐτι λέγω τῶν ὄργιων· ἀλλ' οὐδόλως ὑπῆρχεν, ὕστερον δ' ἐπεκράτησε, καὶ ὑπὸ τῶν Ἀναστενα-

ρίων τελούνται. Ὅπως δὲ τὸ πάλαι ἐν Λακεδαιμόνι κατὰ τὰς προμπὰς ἔλεγον ὅτι ἡ Δημήτηρ εἰς ἐπίσκεψιν τῆς ἐν Ταινάρῳ Κόρης ἀπήγετο, οὕτω καὶ ἤδη τὰ Ἀναστενάρια λέγουσιν ὅτι ὁ ἅγιος τοῦ Σοργᾶς εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ ἐν Ἀρκαρίου ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἀγίου ὑπάγει· ἱερὸς δὲ τὸ πάλαι ὁ χορὸς περὶ τὸν βωμὸν καὶ ἐν ὄρχησει ἐνθουσιῶδει καὶ μολπῇ θορυβῶδει ἐτέλουν τὰ ὄργια· ἱερὸς καὶ ἤδη ὁ παρὰ τὴν πυρὰν χορὸς καὶ ἡ μουσικὴ ἀχώριστος· ὅπως δ' ἡ πυρὰ τὸν βωμὸν ἀντικατέστησεν, ἡ ἀνίχνευσις τούτου τοῖς δεινοῖς περὶ τὴν μυθολογίαν καὶ τὸν βίον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐναπόκειται· τὰ δ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κυκλίου χοροῦ μανικῶς πηδῶντα Ἀναστενάρια, τοὺς τοῦ ἀρχαίου Κρητικοῦ χοροῦ κυβιστήρας ἴσως ἀντικατέστησαν· «δοιῶ δὲ κυβιστῆρε κατ' αὐτοὺς, μολπῆς ἐξάρχοντες, ἐδίνευον κατὰ μέσους» (Ἡσίοδ.)· καὶ ὅπως κατὰ τὴν Βοιωτικὴν ἐορτὴν, τὰ Ἀγριῶνια, ὑπετίθετο ὅτι ὁ Διόνυσος ἐκ τῆς χώρας ἐξέφυγεν, οἱ δὲ ὄργιαζόντες ἀνεζήτουν αὐτὸν τρέχοντες ἀνὰ τὰ ὄρη, οὕτω καὶ ἤδη φεύγοντος τοῦ τὴν εἰκόνα κρατοῦντος Ἀναστεναρίου εἰς τὰ ὄρη κατὰ τὰς νυκτερινὰς ἐν λαμπαδηφορίαις ἐκδρομάς, ἄνδρες ὄπλοφόροι τὸν δρόμον περικόπτουσι, τὴν εἰς τὸ ἄλλο δὴθεν χωρίον φυγὴν κωλύοντες. Καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Ἀναστεναρίων δὲ θυσία τοῦ ταύρου σχέσιν τινὰ ἴσως ἔχει πρὸς τὴν μορφήν τοῦ Βάχχου, διότι ταυροφυῆς καὶ ὁ Διόνυσος, καὶ αἱ Βάχχαι, κατὰ τὸν Εὐριπίδην, «φάνθη ταῦρος». ἐπερώνουν τὸν Διόνυσον. Ὡμὰ δὲ τὰ κρέα τοῦ θύματος διανεμόνται, ἴσως διότι καὶ ὠμηστῆς ἐπεκαλεῖτο ὁ Διόνυσος. Ἐτι δ' ὅπως τὸ πάλαι ὁ ἀσεβὴς Πενθεύς, ἀκολασίαν ὑποπτεύσας ἐν τοῖς ὄργιοις, ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ μητρὸς κατασπαράχθη, οὕτω καὶ ἤδη, ὅστις ἂν τῶν ξένων παρῶν τῶν ὑπὸ τῶν Ἀναστεναρίων τελουμένων καταγελάσῃ, οὗτος ἐξ ἅπαντος φονεύεται. Καὶ ἡ κατὰ τὰς πανηγύρεις δὲ ταῦτα ἐπικρατοῦσα μέθη οὐ μικρὸν τὰ τοῦ Διονύσου ἀποδείκνυσιν ὄργια. Ἐν δὲ ταῖς Βάχχαις τοῦ Εὐριπίδου μεγίστη ἡ ὁμοίότης τῶν Ἀναστεναρίων πρὸς τὰς Μαινάδας καταφαίνεται.

§. 31. Καὶ τῶν πατέρων δὲ τῆς Ἐκκλησίας πολλοὶ, τὰς τοιαύτας προλήψεις κατακρίνοντες, πολλὴν τὴν καταφορὰν ἐπιδείκνυνται κατὰ τῆς τούτων διατηρήσεως. Ἐν τῷ Ταμείῳ, λόγου χάριν, τῆς Ὀρθοδοξίας, ἐν κεφαλαίῳ ΝΕ', ἐπιγραφὴν φέρουντι «περὶ τῶν βασταζόντων τὰς ἀγίας εἰκόνας καὶ παραφρονούντων», ἡ εἰς τὸν προφήτην Ἠσαΐαν ἐρμηνεία Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας παρατίθεται, λέγουσα· «Ἐν καταγελάστοις πανηγύρεσιν ἐξεκομίζον τῶν σηκῶν τὰ ἀγάλματα. Ἐπαναθέμενοι δὲ ταῦτα τῶν ἱερέων τινὲς, περιήρσαν ἐν πλατείαις, κατασειόμενοι τε καὶ οἷον μεθύσκοντες, ὡς ἀχθοφοροῦντες ἄγαν, καὶ ἔνθα ἂν ἐπιβαρῆσειεν, ὁ καὶ δοκιμάζειν ἤθελον, ἐκεῖ πως καὶ συνωθούμενοι καὶ μὴ φέρειν τὸ ἄχθος ὑπο-

κρινόμενοι· ὁ δὲ ἀσύνετός τε καὶ ἀγελαῖος δῆμος, γυναικὰ τε φρενῶν ἔρημα κατεκρότει ταῖς εὐφημίαις, τὴν ἀψυχον ὕλην εἰδοποιηθεῖσαν ὀρῶντες εἰς ἄνδρα τυγὸν ἢ γυναῖκα, ὧντό τε κατὰ ἀλήθειαν καὶ ἀφύρητην ἐνίεναι βάρους τὸν διακρυιζόμενον τοῖς ἀναθεμένοις εἰς ὤμους αὐτόν· ὁ δὲ συγγραφεὺς τῆς βίβλου ταῦτα ἐπισυνάπτει· «λοιοὺν, τέκνον μου, δὲν εἶναι τοιοῦτότροπα καὶ παρόμοια σγεδὴν τὰ ἔργα τῶν τοιούτων λεγομένων Χριστιανῶν, ὅπου οὔτε ἀπὸ εὐλαβείας τινός εἰς τὰ τοιαῦτα ζεπέφτουν ἀνόσια καὶ ἄτοπα πράγματα· ἴλεως ὁ Θεός! Ἐπειδὴ καὶ ὁ νόμος τοὺς ἀρπάζοντας τὰς εἰκόνας καὶ ἀτάκτως βαδίζοντας, τοὺς κληρικούς καθαίρει καὶ τοὺς λαϊκοὺς ἀφρίζει βαρέως»· ἐν κεφαλαίῳ δὲ ΝΗ' κατακρίνων τὰς παρὰ τοῖς Χοιτιανῶσι εἰθισμένας θυσίας, ταῦτα προστίθουσιν· «ἡμεῖς δὲ οἱ ἀπλανεῖς Ὀρθόδοξοι ἔπρεπε καὶ τὸ αἷμά μας νὰ χύσωμεν, ἀγωνιζόμενοι αὐτὰ νὰ ξεκόψωμεν, διὰ νὰ μὴ τέλος πάντων ἐλ. λ. η. ρ. ι. ζ. ω. μ. ε. ρ'· ἀλλὰ πολλοὶ τῶν ἀογιερῶν, πνευματικῶν πατέρων, ἱερομονάχων καὶ διδασκάλων, ὀφθαλμοφανῶς τυχῶτα ὀρῶντες, καίτοι κατηγοροῦντες, παραβλέπουσι, καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ χεῖρον τρέχουσιν· ἴλεως ὁ Θεός! » καὶ ἐν τῷ ΝΓ' κεφαλαίῳ, τῷ ἐπιγραφόμενῳ «ὅτι οὐ διὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων ἐνεργεῖ ὁ Σατανᾶς, ἀλλ' ἀπ' ἑαυτῶν πρὸς καταφρόνησιν τῶν εἰκόνων», τοιαῦτά τινα ἀποφαίνεται· «καὶ δὲν συγχωρεῖται εἰς τοὺς λαϊκοὺς οὔτε ἐπ' ὤμων νὰ τὰς σηκόνουν οὔτε νὰ τρέχουν καὶ νὰ περιέγνωνται μετὰ αὐτάς»· καὶ κατωτέρω· «ἔθεν, μετὰ τὸ νὰ καταφρονῶνται αἱ εἰκόνες ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς καὶ ἄλλους, παραδιδόμεναι εἰς χεῖρας ἁμαρτωλῶν καὶ μεθύσων ἀνθρώπων, ὁ Θεὸς παραχωρεῖ καὶ ὁ Σατανᾶς ἐνεργεῖ τὰ ὅσα πολλοὶ εἶδον καὶ μετ' ὄρκου βεβαιῶσι νὰ γίνωνται ἐν δυσβάτοις ὄρεσι καὶ φάραγγι τοὺς βαστάζοντας τὰς εἰκόνας μετατοπιζῶν, ἐκφρονας καὶ ἐπτοημένους ἀποτελῶν, καὶ πολλάκις ὡς πετομένους περιφέρων ἐν ἰδρωτὶ πολλῷ, διὰ τὸ ἄχθος τῆς θαυματουργούσης δὴθεν εἰκόνας· ἄπαγε τῆς βλασφημίας! δὲν εἶναι αὐτῇ θεῖα ἐνέργεια, ἀλλὰ σατανικὴ, διὰ νὰ περιπαιζῶνται αἱ εἰκόνες καὶ νὰ καταφρονῶνται οὐ μόνον παρὰ τῶν τοιούτων ἀφρόνων Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ παρ' ἐθνικῶν, οἵτινες πολλὰ καθ' ἡμῶν διὰ τὰ τοιαῦτα λέγουσι καὶ οἱ πρᾶττοντες οὐκ αἰσθάνονται· ἴλεως ὁ Θεός! » Οὐ μικρὰ τοῖνον καὶ ταῦτα τεκμήρια ὅτι ἀρχαῖα καὶ Ἑλληνικὰ τὰ ἔθιμα.

§. 32. Ὡσπερ δ' ἴσως τὸ πάλαι ὁ Διόνυσος ἐξ Ἀσίας ἐλθὼν, οὐ μόνον τὴν ἄμπελον, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐφορίαν ἐκόμισε καὶ τὴν εὐδαιμονίαν, οὕτω καὶ ὁ ἅγιος Κωνσταντῖνος ἐκ Ρώμης εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλθὼν, καὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἀσπασάμενος, εἰρήνης καὶ χαρᾶς καὶ εὐδαιμονίας τῇ εἰς Χριστὸν πιστευσήσῃ μυητοκόμῃ Ἑλλάδι καὶ παντὶ τῷ κόσμῳ παραίτιος ἐγένετο· διὸ καὶ μετὰ θάνατον, καθ' ἃ διηγεῖται Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου,

πανταχοῦ ὕμνοι ὑπὲρ αὐτοῦ ἤδοντο καὶ ἐρταὶ καὶ πανηγύρεις ἐτελοῦντο καὶ τὰς εἰκόνας αὐτοῦ μετὰ πομπῆς καὶ παρατάξεως ἔφερον, μονονουχί θείας τιμᾶς αὐτῷ ἀποδιδόντες καὶ εὐεργέτην καὶ σωτῆρα ἀποκαλοῦντες· ἀναλογιζόμενος δὲ τις τοὺς ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Νέρωνος καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρωπομόρφων θηρίων σκληροτάτους κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμούς, ὅποσιν χαρὰν καὶ εὐφροσύνην ἢ τῶν πραγμάτων μεταβολὴ καὶ ἢ ἀπαλλαγὴ τῶν δεινῶν προύξηνει, νὰ φαντασθῆ δύναται· τούτων τοίνυν ἕνεκα ἴσως τὰ ὑπὲρ τοῦ εὐεργέτου θεοῦ τῆς μυθολογίας τελούμενα ὄργια, πρὸς τιμὴν τῶν πανσέπτων καὶ ἰσαποστόλων βασιλέων, Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, καθιέρωσαν, μεταβαλόντες ταῦτα ἐπὶ τὸ χριστιανικώτερον.

§. 33. Περί δὲ τῶν Ἀναστεναρίων ὅσα παρ' ὀρχηρέων καὶ ἱερέων καὶ ἄλλων, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν τοῖς χωρίοις ἐκείναις διατριψάντων, καὶ παρ' ἐγχωρίων μαθεῖν ἠδυνήθημεν, ἐκθέμενοι, καὶ περὶ τινῶν ἄλλων περιέργων ἐθίμων διαλαθεῖν οὐ πάρεργον ᾤθημεν.

Θ'. Χούχουτος ἢ Κούκηρος (α).

§. 34. Τῇ δευτέρᾳ τῆς Τυρινῆς ἐν Κωστί καὶ τισὶ τῶν περὶ χωρίων λαμπρὰ τελεῖται πανηγυρίς, ἐν ᾗ ποιοῦσι Χούχουτον ἢ Κούκηρον. Οὗτος δ' ἐστὶν ἀνὴρ ἐνδεδυμένος αἰγῶν ἢ προβάτων δέρματα, φέρων προσωπίδα καὶ περὶ τὸν τράχηλον κώδωνας· καὶ σάρωθρον (σφούγγιαν ἢ πάναν) τοῦ κλιβάνου (φούρνου) ἐν ταῖς χερσὶ κρατῶν, καὶ τῆς μουσικῆς παιανιζούσης, χορεύων, εἰς τὰς οἰκίας περιφέρεται· ὁ δὲ οἰκοδεσπότης σίτω αὐτὸν περιχέει, ἀφθονίαν τῶν δημητριακῶν καρπῶν ἐπευχόμενος.

§. 35. Μετὰ δὲ ταῦτα, τῆς μουσικῆς παιανιζούσης, βασιλέα ἀναγορεύσαντες καὶ λαμπρῶς ἐνδύσαντες καὶ κάπνοσύριγγα αὐτῷ ἐγγχειρίσαντες, εἰς τὰς οἰκίας περιάγουσι· παῖς δ' ἀκολουθῶν καὶ πλόσκαν κρατῶν καὶ ποτήριον, οἶνοχοεῖ τῷ οἰκοδεσπότην καὶ δῶρον παρ' αὐτοῦ λαμβάνει· νέοι δ' εἰς παρθένοισι μετῆμφισμένοι ἔπονται πολυχρονοῦντες καὶ φιλοδωρούμενοι· ἔπειτα δὲ δίτροχον ἄμαξαν (μονοτρεγούλαν) κομίσαντες, ἀρχισμαζοποιὸν καθιστάσιν, ὅστις ἐπισκευάζει τὴν ἄμαξαν, ἐφ' ἧς τὸν βα-

(2) Ἡ ὀρθογραφία τοῦ Κούκηρος διὰ τοῦ η, διότι προσφέρεται καὶ Κούκηρος.

σιλέα ἀναβιβαζέουσι, καὶ δύο νέοι μέγρι τοῦ ναοῦ ταύτην σύρουσιν· ὕπερον δ' εἰς δύο μερίδας διαιρεθέντες, χωρὶς οἱ ἐγγαμοὶ καὶ χωρὶς οἱ ἀγαμοὶ, ἑκάτεροι ἐν φιλοτιμίᾳ πρὸς ἑαυτοὺς τὸν βασιλέα ἔλκουσιν, ἵνα ἐπὶ τούτους ῥίψῃ τὸν σπόρον τοῦ πίτου, ὃν ἀνά χειρὸς κρατεῖ· τότε δὲ τὸν βασιλέα ἑκατέρων πρὸς ἑαυτοὺς ἔλκρύντων, ἕρις καὶ διαμάχη καὶ κραυγαὶ καὶ ἀλαλαγμὸς γίνεται, τῆς μουσικῆς θούριον παιανίζουσης· οὐδετέρων δ' ἐπὶ τέλους νικῶντων, εἰς τὸν ναὸν κυλίουσι τὴν ἄμαξαν, καὶ πρὸ τούτου ὁ βασιλεὺς διασκορπίζει τὸν σπόρον, ἀφθονίαν ἑνὸς ἐκάστου τῶν τῆς Δήμητρος δῶρων ἐπευχόμενος, τῶν παρισταμένων ἀγένοιτο (ἀμὴν)· ἐκάστοτε ἐπιφωνούτων· ὁ δὲ Κούκηρος τότε διασκορπίζει τὸν καναβόσπορον· ἔπειτα δὲ τράπεζαν αὐτῷ παρατίθεισι, καὶ ἅμα μικρὴν τοῦ ἄρτου ἀψπται, ἀρπάζαντες αὐτὸν, εἰς τὸν ποταμὸν ῥίπτουσιν, ἔνθα τὰ δερμάτινα ἐνδύματα ἀποθέμενος καὶ ἐξελθὼν ὀλόγγυμος, τὰ ἑαυτοῦ ἐνδύεται ἱμάτια· καὶ κύκλιν χορὴν συγκρητήσαντες καὶ τρεῖς περὶ τὸν ναὸν χερυσαντες, τῆς πανηγύρεως ἀπὸ πρωΐας μέχρι βαθείας νυκτὸς διαρκούσης καταπαύονται.

§. 36. Τίς δ' ἐν τοῖς χαρίεσι τούτοις παιγίοις οὐ καθορᾶ Ἑλληνικὸν τι σὺνάμα καὶ συμβολικόν; διότι ἐν μὲν τῷ Κουκῆρῳ ὁ φίλος καὶ ὀπαδὸς τοῦ Διονύσου Πανὸς ὁ δασύς καὶ αἰγόπους καταφαινεται· ἐν δὲ τῷ βασιλεῖ ὁ τῆς φθινοῦσης καὶ ἀναγεννωμένης φύσεως θεός, ὁ Διόνυσος ἴσως παρίσταται ἢ πιθανώτερον, ὁ μὲν Κούκηρος ὑποσημαίνει τὴν φύσιν, τὸ ἀχθὸς τοῦ χειμῶνος κατὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν ἀποστειμένην, ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν Γριπτόλεμον ἀπὸ τοῦ περωτοῦ ἄρματος τὰ δῶρα τῆς Δήμητρος εἰς τὴν γῆν ἀποσπείροντα.

Γ'. Τελετὴ ἐν ἀνυδρίᾳ.

§. 37. Ἐν ἀνυδρίᾳ δ' οἱ νέοι καὶ αἱ παρθένοι ἐξέρχονται ὁμίῳ ἐν μουσικῇ καὶ πομπῇ, κρατοῦντες ἑκατὸς ἀργεῖον· καὶ ἔνθα αὐτῶν ὕδωρ εὐρωσιν, εἴτε ἐν κρήνῃ εἴτε ἐν πηγῇ εἴτε ἐν φρεατί, τὰ ἀργεῖα πληροῦσι, καὶ ἐλθόντες εἰς τὸν ναὸν, τὴν στέγην αὐτοῦ καταβρέχουσι, μέχρις ἂν ὅτου τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς στέγης κατασταλάξῃ· ἔπειτα δὲ παίζοντες καὶ γελῶντες ὑπερλαμπρὸν καὶ ἀλλήλους διώκοντες, καταβρέχονται οἱ νέοι ὑπὸ τῶν παρθένων καὶ αἱ παρθένοι ὑπὸ τῶν νέων, ὑποβρύχιοι γινόμενοι. Ἐν δὲ τῇ τοιαύτῃ χαριέσῃ πομπῇ, τῆς μουσικῆς προηγουμένης, ἅπαν τὰ χεῖρον περιέρχονται, ἀφ' ἑκάστης οἰκίας δῶρον λαμβάνοντες χρήματα ἢ αλευρὸν, ὅπερ οἱ ἄνδρες πωλοῦντες, ἀπὸ τῶν χρημάτων συμπυκνάζουσιν· μὲν γὰρ οἱ παρθένοι καὶ οἱ νέοι τελευτοῦσι ταύτην τὴν πανηγύριν.

ΙΑ'. Ἀφροσπερίδες.

§. 38. Κατὰ τὰς φθινοπωρινὰς ἢ χειμερινὰς εὐδίους νύκτας, ἐν ταῖς τριόδοις πυρὰ ἀνάπτεται, ἔνθα αἱ παρθένοι καὶ οἱ νέοι δειπνήσαντες συνέρχονται, καὶ ἄδοντες καὶ χαριεντιζόμενοι καὶ παίζοντες, μέχρι τῆς πρωΐας διανυκτερεύουσι· καὶ τῶν μὲν παρθένων αἱ μὲν λίνον, αἱ δὲ κανάβιον νήθουσιν, αἱ δὲ μέταξαν κλώθουσιν, αἱ δὲ ἔρια, καὶ περὶ τὰ ἄλλα ταλάσια ἔργα τρέπονται· οἱ δὲ νέοι ἀργοῦντες, τῆς μὲν τὸν σφόνδυλον, τῆς δὲ τὸ ἀδράκτιον, τῆς δὲ τὸ καλάμιον κρυφίως ὑποκλίπτουσι· καίτοι δὲ αἱ ἀστειότητες καὶ οἱ χαριεντισμοὶ καὶ τὰ παίγνια ἐπιτρέπονται, οὐδέ ποτ' ὅμως εἰς ἀναίδειαν καὶ ἀκολασίαν ἐξοκέλλουσι· διότι οἱ τὴν αἰδῶ προσβάλλοντες, εἴτε Χριστιανοὶ εἴτε Τοῦρκοι, ἐξ ἅπαντος φρονεῦνται· καὶ διὰ τοῦτο ταῖς γυναῖξιν εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ εἰς τὰ δάση μόναις συνεχῶς ἐξερχομέναις πολλὴ ἡ ἀδεια καὶ ἀσφάλεια.

ΙΒ'. Γάμος.

§. 39. Κατὰ δὲ τὴν τελετὴν τοῦ γάμου ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γαμβροῦ παστὸν (παστάδα) ὥσπερ τινὰ θρόνον κατασκευάζουσι· καὶ ἄνωθεν μὲν τὸν θόλον τάπης ἐπικαλύπτει, ἐφ' οὗ κολοκύνθη γλυκεῖα ἐν εἰδει διαδήματος ἐπικάθηται· τὰς δὲ τέσσαρας παραστάδας τοῦ θρόνου χρυσομήλοις καὶ ροιδίοις καὶ σύκοις καὶ μήλοις καὶ ἀραβοσίτου στάχυσι καὶ κισσῶ καὶ ἀνθεσι κατακοσμοῦσι· κάτω δὲ μαλακὸν στρώμα ὑποστρώννυται· ὁ δὲ γαμβρὸς καὶ ἡ νύμφη εἰς κύκλον ἄρου (κουλίκι) τὰς χεῖρας περᾶσαντες, οὕτω συνδεδεμένοι εἰς τὸν ναὸν ἀπέρχονται· μετὰ δὲ τὴν στεφάνωσιν, ἐξ ἄλλης θύρας ἐξερχόμενοι, ἐπιστρέφουσι· παιδίον δὲ, σημάϊον κρατοῦν, δι' ἐρυθροῦ ῥινομάκτρον, ἐξ αὐτῶν ἐξηρητημένου, ὀδηγεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν οἰκίαν· ὁ δὲ παρόνυμφος μετ' εὐλαθείας ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ γαμβροῦ βαδίζει, διότι ἢ τούτου παράβασις ὡς οἰωνὸς θεωρεῖται ἀπαίσιος· τοῦτο δὲ μέχρι τῆς ἑσπέρας ἀκριβῶς τηρεῖται. Εἰς δὲ τὴν οἰκίαν ἐπανελθόντες οἱ νεόνυμφοι, ἐν τῷ παστῶ μέχρι τέλους τοῦ συμποσίου ὄρθιοι ἴστανται· τὴν δὲ ἐπαύριον τοῦ γάμου οἱ γονεῖς αὐτῆς ἐν πλόσκαϊς περιφέρονται, κερνῶντες οἰνόπνευμα, μεμιγμένον μετὰ μέλιτος, καὶ προσκαλοῦντες εἰς συμπόσιον, ὅπερ καὶ μόνον τοῖς κεκλημένοις παρατίθεται· διότι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ ἀπερχόμενοι, οἰκοθεν τράπεζαν φαγητῶν βρῖθουσαν, ὥσπερ καὶ ἐν Μαδύτῳ, φέρονται· τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ἡ νύμφη, σταμνίον φέρουσα, μετὰ τῆς ἀνδραδέλφης αὐτῆς εἰς τὴν βρύσιν ἀπέρχεται· καὶ ἐκεῖνη μὲν γεμίζει τὸ σταμνίον, ἡ δὲ ἀνδραδέλφη χύνει τὸ ὕδωρ· τοῦτο δὲ τρίς γίνεται, καὶ ἔπειτα εἰς τὰ παι-

διὰ καρδία διανέμουσιν· ἐκείθεν δ' ἡ νύμφη ἐπισκέπτεται τὴν ἑαυτῆς μητέρα, ἥτις ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀφίνει τὴν οἰκίαν ἀκαθαρίστον. Καθαρίσσοι δ' ἐκείνη καὶ σαρώσασα, μακρὰν τῆς οἰκίας ρίπτει τὰ κορήματα (σκουπίδια) καὶ πρὸς τὴν πενθερὰν ἐπανελθούσα, τὴν νυμφικὴν στολὴν ἀπεκδύεται.

Η'. Κουρά τῶν παίδων.

§. 40. Ὅποτεν δὲ τὸ παιδίον συμπλήρωσῃ τὸ τρίτον ἔτος, φέρουσιν αὐτὸ πρὸς τὸν ἀνάδογον, ὁ δὲ διὰ ψαλλίδος κείρει σταυροειδῶς, ὅπως καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι τὴν κόμην τοῦ παιδίου· καὶ ἐνδύσας αὐτὸ τὴν καινὴν ἐνδυμασίαν, ἣν ἰδίᾳ δαπάνῃ παρασκευάζει, καὶ φιλοδωρήσας, παραδίδει τῇ μητρὶ· ἡ δὲ παραλαβούσα τὸ τέκνον αὐτῆς, περιγαρῆς ἐπιστρέφει οἰκαδε, τὰς κεκαρμέναις τρίχας μετ' εὐλαβείας διὰ κηροῦ συγκολλῶσα καὶ ὡς ἱεράς διαφυλάττουσα.

ΙΔ'. Ἐνταφιασμός.

§. 41. Οἱ δ' ἀσθενεῖς τὰ λοιθία πνεόντες, οὔτε ἱερέα προσκαλοῦσιν, οὔτε ἐξομολογοῦνται, οὔτε μεταλαμβάνουσιν. Οἱ δὲ Ἀναστενάροι ζῶντες μὲν ὠχροὶ καὶ κάτσηνοι εἰσι, νεκροὶ δὲ παχύνονται, ὡς αὐτοῖται διεθεσάμενοι, καὶ μήπως διδοιδάινουσιν (φουσκόνουσι) αὐτοὺς ὑποπτεύονται· τοῦ δὲ νεκροῦ τὴν κεφαλὴν ξυρίζουσι καὶ τὸν πώγωνά καὶ τὰς φλέβας ἀνοίγουσιν, ἵν' ἐκείθεν ζεθυμαίνῃ καὶ δικτύω αὐτὸν περιτυλίξουσιν, ἵνα μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὸν ὁ διάβολος καὶ τὸν κάμη σμερδάκι ἢ γούστρελον (βρυκόλακα)· πολλὴν δὲ τὴν δύναμιν πρὸς τοῦτο νομίζουσιν ὅτι· ἔχουσιν οἱ πολλοὶ σταυροὶ τοῦ δικτύου, καὶ κεγχρίον δ' ἄφθονον ἐπιχέουσιν, ἵνα ὄψθεν, ἀριθμῶν τοὺς κόκκους τούτου ὁ νεκρὸς, μηδέποτε εὐκαιρήσῃ ἵνα σμερδάκι ἢ γούστρελος γένηται. Ἀντὶ δ' ἐνταφίων, τὴν ἑαυτοῦ ἐνδυμασίαν ὄλην ὁ νεκρὸς φέρει, καὶ μικρὸν σινδῶνος τεμάχιον· θερμὸν δὲ πλακοῦντα ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ τίθεσσι καὶ σταμνίον πλήρες ὕδατος· ἐν τῷ νεκροφορείῳ καὶ πλοσκὰν πλήρη οἴνου, ἵνα ὄψθεν ἐσθίῃ καὶ πίνῃ, τὴν εἰμαρμένην πορείαν πορευόμενος, καὶ ταμβακοθήκην δὲ καὶ καπνοσυριγγά, ἕαν ἐκάπνιζε, καὶ πλήρες καπνοῦ βαλάντιον. Πρὸς δὲ τούτοις κύκλον ἐκ στυπίου περὶ τὸν νεκρὸν ποιήσαντες, μικρὸν πρὸ τῆς ἐκροῆς αὐτοῦ ἀναπτουσι καὶ καίουσιν· ἅμα δ' ἐκ τῆς οἰκίας τὸν νεκρὸν ἐξενεγκῶσιν, εὐθύς πρὸ τῆς θύρας σταμνίον μετὰ κρότου συντρίβουσιν, ἵνα φοβηθῇ ὄψθεν ὁ νεκρὸς καὶ μηδέποτε ὀπίσω ἐπιστρέψῃ· ἐν δὲ τῷ τάφῳ ὀβολὸν ρίπτουσι· καινὸν δὲ τάφον ἐκάστῳ νεκρῷ ἐν Κωστῇ ἐξορύσσουσι, καὶ οὐδέποτε ἐν τῷ αὐτῷ θάπτουσι· διὸ καὶ μόνον δύο ἢ τρεῖς τάφοι αἰετοῦ φαίνονται, τῶν

ἀρχίμην ὑπὸ χόρτιων καὶ θάμνων ἀραγῶν καθιγταμένων· τὴν δ' ἐσπέραν
μετὰ τὴν κηδείαν ἐν τῇ αὐτῇ τῆς οἰκίας τοῦ νεκροῦ πυρὰν ἐκ τῶν πελε-
κουδίων τοῦ νεκροφορβίου ἀναπτουσι καὶ ἄρτον καὶ οἶνον ἐκεῖ παρατιθέασιν,
ἵνα δῶθεν τὴν ἐσπέραν ἐκείνην, ἀποχαιρετῶν τὴν οἰκίαν, ὁ νεκρὸς φάγῃ·
εἰ δὲ κατ' ἐνεῖνας τὰς ἡμέρας ἀκουσθῆ γούστρελος, ἐν Κωστί μὲν ὁ-
πῆν ἐν τῷ τάφῳ ποιήσαντες, βραστὸν οἶνον ἢ ὄξος καταχέουσι, καταζε-
ματοῦντες οὕτω τὸν γούστρελον, ἐν δὲ τοῖς Βουλγαρικοῖς χωρίοις ἐξο-
ρῶσαντες τοὺς νεκροὺς κατακαίουσιν.

ΙΕ'. Σμερδάκια ἢ γούστρελοι (βρυκόλακες).

§. 42. Ἄλλα καὶ ἐν Κωστί ποτε γουστρέλων πολλῶν ἀναφανέντων
καὶ τοὺς βουῖς καὶ τοὺς βουβάλους καταπιγόντων, ἐξῆλθον πανδημῆι εἰς
καταδίωξιν, τὰς οἰκίας ἐγκαταλιπόντες ἐρήμους, ἕκαστος δὲ ἀνά τρία
κέντρα ἀκάνθης ἐν τῷ στόματι ἔφερον, ἵνα μὴ δῆθεν εἰς αὐτοὺς εἰσέλθῃ
γούστρελος· καὶ ἡ μὲν μουσικὴ προηγεῖτο, ἄνδρες δὲ λαμπαδῆφόροι ἐν
θυμιατηρίοις τὰ Ἀναστενάρια ἐθυμίων, ἐν ταῖς κωδωνοφόροις εἰκόσι χρο-
ρεύοντα. Ἐν δὲ τῇ τοιαύτῃ πομπῇ τὸν ποταμὸν Βελέκαν διελθόντες καὶ
τρῆς ὥρας μακρὰν προχωρήσαντες, εὔρον τὴν ἀγέλην, καὶ περικυκλώσαν-
τες αὐτὴν τὰ Ἀναστενάρια, προσποιούμενοι ὅτι δῆθεν ἐβλεπον τοὺς βρυ-
κόλακας, ἐδίωκον αὐτοὺς, ἐν μεγίστῃ ὄρμῃ τῆδε κάκεισε τρέχοντες· ἔπει-
τα εἰπόντες ὅτι τάχα ἀπὸ τῆς ἀγέλης αὐτοὺς ἀπεχώρισαν, ὠρμησαν κα-
τόπιν καὶ εἰς τὸ χωρίον προτροπάδην αὐτοὺς κατεδίωκον· καὶ ἐκείσε
σθάσαντες, ἐκ τῶν οἰκιῶν, ὡς εἰς αὐτὰς δῆθεν καταφυγόντας, ἐξελθεῖν ἠ-
νάγκαζον καὶ εἰς τοὺς τάφους ἐξεώσαντο· καὶ τούτων ἑπτὰ ἀνορούζαντες,
τοὺς νεκροὺς ἀλύτους εὔρον καὶ τὰ σπλάγγνα, ὡς εἰσέτι διαφημίζεται,
ἀσπαίροντα· διὸ καὶ ζύλα ἐπισωρεύσαντες πολλὰ, τὰ πτώματα χωρὶς ἕ-
καστον κατέκαυσαν καὶ ὁ θάνατος τῶν ζῶων ἐκόπασεν, ὅπερ ἴσως λίαν
εὐεξήγητον· διότι ἡ μὲν ἐπιδημία τοὺς βουῖς καὶ τοὺς βουβάλους ἐπιγιγεν,
εἰ δ' ἑπτὰ μεγάλαι ἐν τοῖς τάφοις πυραὶ εἰς κάθαρσιν τοῦ λοιμοῦ συνε-
τέλεσαν.

(α) Καὶ ἡμεῖς δ' αὐτοὶ, παῖδες ὄντες, εἶδομεν ἐν Μίτραϊς βρυκόλακῶν ἐν τοῖς τάφοις
βρυκόλακα διώκοντα· διότι ἐν τῇ Τουρκικῇ συνοικίᾳ διὰ νυκτὸς ἐν τισὶν οἰκίαις κρό-
τοι καὶ θόρυβοι ἠκούοντο καὶ τὸ μέλι καὶ τὸ βούτυρον πολλῶν ἀπώλετο καὶ γυ-
ναῖκες καὶ γέροντες ἠνάγκασθησαν. Ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ φῶτα διαλέξ-

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΠΙΛΟΓΟΣ. ΚΑΙ ΕΝ ΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ
 ΟΙΟ ΜΕΤΩΝ ΑΝΟΜΙΑΣ ΟΥΤ ΚΑΝΟΝΙΚΑ, ΤΩΣ ΕΥΧΑΙΣ ΤΟΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΟΥ

§. 43. Καί ἡ μὲν τῶν προλήψεων τούτων κατάργησις τῆ φιλοστοργῆς
 μητρὶ Ἐκκλησίᾳ ἐναπόκειται, ἥτις καὶ περὶ τῶν αὐτῶ πλανημένων τε-
 κνων αὐτῆς μεγίστην πρόνοιαν πάντως ποιησεται, ὅπως διὰ τε τῆς συ-

ποντα ἐφαίνοντο· ὡθ' ὑπὸ πανικοῦ φόβου τῶν πάντων καταληφθέντων, κοινῇ
 ἀπανή ἢ τῶν Ὀθωμανῶν κοινότης βρυκόλακας Βούλγαρον ἐπὶ μισθῷ μετεπίμ-
 φαντο· ἃ δὲ κρατῶν ἐν μὲν τῇ διεξῆ της Θεοτόκου εὐδονισμα. ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ κο-
 λοκύνθη, ἦλθεν εἰς τοὺς τάφους τῶν Ὀθωμανῶν, ὑπὸ κελου κλήθευς ὀπλοφο-
 ρούντων ἀκολουθούμενος καὶ τῆδε κάκεισε κατεδίωκε δῆθεν τοὺς βρυκόλακας, ἀ-
 τάκτως κινῶν τὸ εἰκότισμα καὶ διατάττων ἵνα κατὰ τῶν κυπαρίσσων πυροβολή-
 σωσιν ἢ εἰς τὸν ἀέρα, ὅπως τοὺς βρυκόλακας, ὑπ' αὐτοῦ μόνου ὀρωμένους, κατα-
 σοδήσαντες, καταδιώσωσιν· οὕτω δ' ἠνάγκασεν αὐτοὺς ἵνα εἰς τοὺς τάφους εἰ-
 λθῶσι· διὰ πασσαλου δ' ὀπῆν ποιησάμενος, ἐκίριζε τοὺς βρυκόλακας, καὶ ἐν γα-
 στριμιθίᾳ ἐπιτηδεῖως κρῶζων, ἐποίει τοὺς παρόντας ἀκούειν τῶν βρυκόλακων τρι-
 ζόντων, καὶ τὴν κολοκύνθη ἐν τῇ ὀπῇ προσαρμόσας, τὸν μὲν εἰς αὐτὴν ἐβάλεν,
 ὁ δ' ἕτερος διεξέφυγε· τότε δ' οἱ πολλοὶ πυροβολισμοὶ καὶ ὁ δρόμος ὁ κολῆς καὶ
 ὁ ἀλλαγμὸς καὶ αἱ κραυγαί, καὶ λοιπὰν τὴν βρυκόλακα πανταχοῦ καταδιώκον-
 τες ἐν ταῖς κυπαρίσσις καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς περισκελίσι πολ-
 λῶν, εἰς τοὺς τάφους τῶν Χριστιανῶν ἀφίκοντο, καὶ γράϊαν πρὸ μικροῦ ταρεῖσαν
 ἐξορύξαντες, δι' ἀκανθῶν κατέκαυσαν· τοῦ δ' Ἀρχιερέως εἰς τὰ Πατριαρχεῖα τὴν
 περὶ τοὺς νεκροὺς ἀτίθειαν καταργεῖλαντος, ἔπαυθη ὁ ἐπὶ πολὺ τυραννήσας τὴν
 ἐπαρχίαν Ὀσμάν ἀγᾶς, καὶ μετ' ὀλίγον ὑπὸ πείσματος ἀπέθανε· τῆς δὲ μωρίας
 τούτων οἱ τῆς κωμωδίας ταύτης αἴτιοι νέοι Ὀθωμανοὶ κατεγέλω, ἐπὶ τένα χρό-
 νον διὰ νυκτὰς, τῆς Ὀθωμανικῆς συνεικίας, διὰ τῆς πονηρίας αὐτῶν, κύριοι γε-
 νόμενοι καὶ τὰς οἰκίας ἀγοντες καὶ φέροντες· διότι, ἐν καιρῷ ζόφῳ καὶ τρικυμίας
 φαυλῶς ὑπὸ τοὺς ἐπεנדύτας αὐτῶν κρατοῦντες, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ προσκειμένου
 ὄρους ἀνιδιαινον, καὶ τότε μὲν τοὺς φανοὺς προὔβαλλον, τότε δὲ ὑπέκρυπτον καὶ
 πανικὸν φόβον ἐμπειήσαντες, ἐν πάσῃ ἀδείᾳ εἰς τὰς οἰκίας εἰσέρχοντο καὶ τὰ
 πάντα ἔπραττον.

Καὶ εἰς Αἰγιάλοδ' ἐν καιρῷ πανώλους καταφυγόντες, τῆς πάντας περιπό-
 βους ὑπὸ τοῦ βρυκόλακος εὐλομεν καὶ γράϊαν εἶδομεν κοιμωμένην, βόγκῶσαν καὶ
 μουγκρίζουσαν (ὑπὸ ἐφιαλτου πάντως) καὶ μόλις καὶ μετὰ βίας ὑπὸ τῶν παρόν-
 των διυπνισθεῖσαν καθύδρων, καὶ τὸν βρυκόλακα καταρωμένην, ὡς ἐπ' αὐτοῦ τάχα
 παθοῦσαν.

Καὶ Κώσταν δὲ τινε, πρὸ τριῶν ἔτων ἀποθανόντα ἐν τῷ Βουλγαρικῷ χωρίῳ
 Πετρομανδρὶ (τὰς Ἄγιλι), οἱ πατριῶται αὐτοῦ ἐξορύξαντες, ἐν πετρελαίῳ κατέ-
 καυσαν καὶ τὰ ἄκρα αὐτοῦ οἱ κόνες κατέφαγον· διότι δῆθεν ὁ Κώστας βρυκόλαξ
 ἐγένετο καὶ τὰς βοῦς ἐτάραττε καὶ τὰς γυναῖκας κοιμωμένας παρηνώχλει· ἃ δὲ
 Μετρῶν ἐφυλάξιεν αὐτοὺς, ὡς ἀσεβήσαντας.

στάσεως σχολείων καὶ διὰ τῆς ἐπιμόνου διδασκαλίας καὶ τῆς πατριῆς ἠπιότητος τῶν ἀείποτε Ἀρχιερέων, παύσονται τοῦ λοιποῦ ἐν σκοτει διαπορευόμενοι· διότι ὁ διαγμός καὶ ἡ μαστιγὴ καὶ τὸ πῦρ καὶ ἡ πέλεκυς καὶ ἡ ἄλλη σκληρότης ἐστὶ μᾶλλον τὸ κακὸν ἐνίσχυσε καὶ ἐστέρωσεν· εἶθε δ' ὅσον τάχος καὶ ἐντεύθεν καὶ ἄλλοθεν ποθεν, διὰ τῆς φιλανθρωπίας τῆς ὑγιούς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς ἀληθοῦς παιδείας, παύσονται ἥδη οἱ Χριστιανοὶ Ἕλληνας πολλὰ πολλαχοῦ ἐν παραβύστω καὶ ἐν γωνίᾳ τῆς μυθολογίας· ἔθιμα διαφυλάττοντες!

Ὅτι δὲ τέκνα γνήσια τῶν ἀθανάτων ἐκείνων προγόνων ἔφυεν, καὶ ἐξ ἄλλων μὲν πλείστων τεκμηρίων οἱ ἐπισταμένως καὶ ἐκ τοῦ πλησίον τόν τε κατ' οἶκον βίον ἡμῶν καὶ τὰ ἐν ταῖς δημοσίαις τελεταῖς ἔθιμα ἐξακριβώσαντες τρανώς ἀπέδειξαν, οὐχ ἦττον δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων κατάδηλον γίνεται, ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν πλάττωσι πολλοὶ τῶν τῆς Δύσεως λογίων, καινὴν τινα σοφίαν σπουδάζοντες ἐπιδείξασθαι. Τοῖς δ' ἴγνησι τῶν ἐνδοξῶν ἡμῶν προγόνων ἐπόμενοι καὶ τὴν ἀρετὴν ἐκείνων ζηλοῦντες, τῶν τε ὀνειδισμῶν ἀπαλλαγησόμεθα καὶ ἀθανάτων πατέρων ἄξια τέκνα ἐσόμεθα. Τελεῖους δ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἀναδειξομεν, εἴπερ πρὸς τὴν σοφίαν ἐκείνων καὶ τὴν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου θείαν διδασκαλίαν ὡς ἔρμα καὶ λίθον θεμέλιον ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ἐναποθησαυρίζομεν· διότι πᾶσα ἀνθρωπίνη σοφία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν φροῦδη ἀποδεδείχεται ἄνευ τοῦ θεοῦ φωτός τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

Δῶμεν δὲ δοξάν τῷ Θεῷ, ὅτι ὁ μεγαλειότατος καὶ τριτέταστος ἡμῶν ἄναξ Σουλτάν Ἀβδούλ Ἀζίζ Χάν, οὗ τὰ ἔτη εἴησαν πλεῖστα καὶ εὐδαίμονα! πᾶσαν ἐλευθερίαν χορηγεῖ εἰς τὴν τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ ἐπὶ τὰ κρεῖττω πρόσδον καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν· ὑπὸ δὲ τὴν ἀμριλαρῆ σκιάν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας τεταγμένοι καὶ τῆς ὑψηλῆς προστασίας αὐτοῦ ἀπολαύοντες, εἰς εὐγνωμοσύνης τεκμήριον, ἀναφωνήσωμεν. Ζήτω ὁ γαληντότατος ἡμῶν ἄναξ Σουλτάν Ἀβδούλ Ἀζίζ Χάν. Ζήτω! Ζήτω! Ζήτω δὲ καὶ ὁ σεβαστὸς κηδεμὼν καὶ προστατὴς τῆς ἱερᾶς ταύτης ἐστίας τῶν γραμμάτων, ὁ γεραρὸς Ἄνθιμος, ὁ τῆς Ὀρθοδοξίας γενναῖος πρόμαχος! Ζήτω! Ζήτω!!!

Σημ. Ἡ πραγματεία αὕτη ἀπηγγέλθη ἐνώπιον τῆς Α. Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, τῆς χορείας τῶν Σεβασμιῶν Ἀρχιερέων καὶ τοῦ λοιποῦ ἀκροατηρίου, κατὰ τὰς ἐνάρξεις τῶν μαθημάτων τῆς μεγάλης τοῦ Γένους σχολῆς (σεπτεμβρίου 17, 1872).

